

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра на тему:
«Психологічні засади становлення ціннісно-смислової сфери особистості
майбутнього фахівця»

Виконала студентка

4 курсу, групи ЗПс-41 спеціальності

«Психологія»

Борісова Анна Володимирівна

Керівник – к.психол.н., старший викладач

Кулеша Наталія Петрівна

Рецензент – к.психол.н., доцент

Анна ГІЛЬМАН

Острог, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	8
1.1.Ціннісно-смилова сфера особистості як психологічний феномен	8
1.2.Смилова регуляція діяльності та мотиваційна спрямованість особистості	15
1.3.Психологічне благополуччя та базові переконання як компоненти ціннісно-смилової сфери особистості	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ	26
2.1.Організація та методи емпіричного дослідження	26
2.2.Особливості ціннісних орієнтацій студентів	29
2.3. Особливості психологічного благополуччя, базових переконань та мотиваційної спрямованості студентської молоді	33
2.4. Взаємозв'язок показників ціннісно-смилової сфери та психологічного благополуччя.....	41
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	45
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ	47
3.1. Психологічні умови розвитку ціннісно-смилової сфери майбутніх фахівців	47
3.2. Практичні рекомендації для освітнього середовища закладу вищої освіти	49
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	60
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Сучасні соціальні та освітні трансформації, зростання вимог до професійної мобільності та особистісної зрілості фахівців актуалізують проблему формування ціннісно-сислової сфери особистості. Саме система цінностей і життєвих смислів виступає внутрішнім регулятором поведінки, визначає спрямованість діяльності, особливості професійного вибору та рівень психологічного благополуччя особистості.

Особливої значущості зазначена проблема набуває у студентському віці, який є сенситивним періодом професійного становлення та формування світоглядних орієнтацій. У цей період відбувається активне осмислення життєвих цілей, ціннісних пріоритетів, професійних намірів і власного місця в соціальному середовищі. Невизначеність майбутнього, підвищені навчальні та соціальні навантаження, а також потреба в самореалізації зумовлюють зростання ролі внутрішніх психологічних ресурсів, серед яких особливе місце посідає ціннісно-смилова сфера та психологічне благополуччя.

Ціннісно-смилова сфера особистості розглядається в сучасній психології як інтегративне утворення, що поєднує систему цінностей, життєвих смислів, мотиваційної спрямованості та базових переконань, які забезпечують цілісність особистісного розвитку та регуляцію життєдіяльності [36]. Узгодженість між цінностями, смислами та уявленнями про світ і себе виступає важливою умовою позитивного психологічного функціонування та суб'єктивного благополуччя.

Проблема ціннісно-смилової сфери особистості та її ролі у регуляції поведінки й професійного становлення висвітлена у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні підходи до розуміння структури та функцій ціннісно-смилової сфери особистості представлені в дослідженнях В. А. Чечеля, де цінності й смисли розглядаються як інтегративні регулятори життєдіяльності особистості [36]. Концептуальні засади вивчення ціннісних орієнтацій ґрунтовно розроблені в межах теорії базових цінностей Ш. Шварца, який трактує цінності як універсальні мотиваційні цілі, що визначають

спрямованість поведінки особистості незалежно від культурного контексту [59; 60].

Проблематика психологічного благополуччя особистості знайшла відображення в працях К. Ріфф та Б. Сінгера, де благополуччя розглядається як багатовимірний феномен, пов'язаний із реалізацією життєвих цілей, автономією, особистісним зростанням і позитивним функціонуванням [56; 57]. Вагомий внесок у розробку інструментарію оцінювання психологічного благополуччя здійснили Е. Гроссі та А. Компаре, які запропонували Індекс загального психологічного благополуччя як засіб комплексної оцінки психоемоційного стану особистості [44]. В українській психології питання вимірювання психологічного благополуччя представлене в роботах Ю. Б. Мельник та А. В. Стаднік, які здійснили україномовну адаптацію відповідного психодіагностичного інструментарію [22].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із вивченням базових переконань особистості як глибинних уявлень про світ і себе. У працях Р. Янов-Бульман обґрунтовано значення базових переконань у забезпеченні психологічної стійкості, адаптації та благополуччя особистості в умовах стресу та життєвих змін [46]. Водночас питання суб'єктивного благополуччя та його значення для психологічного здоров'я особистості висвітлюється також у матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров'я, зокрема в розробці опитувальника WHO3-5 [65].

Незважаючи на наявність значної кількості теоретичних напрацювань, проблема комплексного вивчення взаємозв'язку ціннісних орієнтацій, базових переконань, мотиваційної спрямованості та психологічного благополуччя студентської молоді залишається недостатньо розробленою, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити психологічні особливості ціннісно-сислової сфери студентської молоді та її взаємозв'язок із психологічним благополуччям, базовими переконаннями і мотиваційною спрямованістю.

Гіпотеза дослідження: психологічне благополуччя студентської молоді пов'язане з особливостями їхньої ціннісно-смислової сфери, зокрема з системою базових переконань і мотиваційною спрямованістю: вищий рівень доброзичливості світу та орієнтація на гедонізм супроводжуються вищим рівнем благополуччя, тоді як виражена потреба в осмисленості та впорядкованості реальності в умовах соціальної нестабільності може поєднуватися зі зниженим суб'єктивним комфортом.

Об'єкт дослідження – ціннісно-смислова сфера особистості студентської молоді.

Предмет дослідження – психологічні засади становлення ціннісно-смислової сфери особистості майбутнього фахівця.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до вивчення ціннісно-смислової сфери особистості в психологічній науці.
2. Визначити структуру та основні компоненти ціннісно-смислової сфери.
3. Емпірично дослідити психологічні засади становлення ціннісно-смислової сфери особистості майбутнього фахівця.
4. Розробити практичні рекомендації щодо розвитку ціннісно-смислової сфери майбутніх фахівців у закладі вищої освіти.

Методологія та методи дослідження:

Базою дослідження було обрано студентів різних університетів України. Методологічною основою дослідження є системний, особистісно-орієнтований та ціннісно-смисловий підходи до вивчення особистості. У роботі використано такі методи дослідження:

- теоретичні методи: аналіз, узагальнення та систематизація наукових джерел – для визначення сутності та структури ціннісно-смислової сфери;
- емпіричні методи: методика Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей» (адаптація І. Семків); Індекс загального психологічного благополуччя (PGWBI) (адаптація Ю. Б. Мельник, А. В. Стаднік); опитувальник «Індекс благополуччя

ВООЗ-5» (адаптація Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О. В. Креденцер); методика «Шкала базових переконань» Р. Янов-Бульман; «Орієнтовна анкета» В. Смекала, М. Кучера; соціально-демографічна анкета (авторська);

- методи математичної статистики: обчислення описових статистик та кореляційний аналіз із використанням програми SPSS Statistics;
- методи інтерпретації: якісний аналіз та узагальнення результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

вперше: емпірично досліджено взаємозв'язок ціннісних орієнтацій, базових переконань, мотиваційної спрямованості та психологічного благополуччя студентської молоді в умовах воєнного стану в Україні; виявлено специфічний ціннісний профіль майбутніх фахівців із домінуванням гедонізму, самостійності, універсалізму та доброзичливості; встановлено негативний зв'язок між потребою в осмисленості та впорядкованості реальності й рівнем психологічного благополуччя студентів в умовах тривалої соціальної нестабільності;

удосконалено: психологічні умови розвитку ціннісно-смислової сфери майбутніх фахівців у закладі вищої освіти з урахуванням контексту сучасного студентства;

набули подальшого розвитку: уявлення про взаємозв'язок базових переконань особистості та її суб'єктивного благополуччя як чинників становлення ціннісно-смислової сфери у студентському віці.

Практичне значення. Теоретичні узагальнення та емпіричні результати можуть використовуватися в роботі практичних психологів закладів вищої освіти, а також у процесі викладання навчальних дисциплін «Психологія особистості», «Вікова та педагогічна психологія», «Психологічне консультування», «Основи психологічної допомоги» та ін.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (65 найменувань, із них – 27 іноземними мовами) та 5

додатків. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок, із них 59 сторінок основного тексту. Робота містить 5 таблиць та 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

1.1. Ціннісно-смилова сфера особистості як психологічний феномен

Проблематика ціннісно-смилової сфери особистості посідає важливе місце в сучасній психології, оскільки саме вона визначає внутрішню логіку життєвого вибору, систему пріоритетів, спрямованість діяльності та процес особистісного самовизначення. У фокусі досліджень перебуває питання про те, яким чином індивідуальна система цінностей і смислів організовує внутрішній світ людини та зумовлює її поведінкові стратегії. Чітке розмежування понять «цінність» і «смысл» у сучасній психології є дискусійним і не має однозначного трактування. У вітчизняній літературі ці поняття часто змішують або, навпаки, протиставляють надто різко. Ми дотримуємося позиції, відповідно до якої ціннісно-смилова сфера розглядається як складна багаторівнева система, у якій цінності визначають загальну спрямованість особистості, а смисли забезпечують індивідуалізацію життєвого досвіду [24; 36].

У вітчизняній психологічній науці поняття ціннісно-смилової сфери визначається як системне, інтегративне утворення, що відображає індивідуально значущі орієнтири особистості та структурує її життєвий простір. Воно охоплює сукупність цінностей, життєвих смислів, установок і переконань, які забезпечують цілісність особистості та визначають напрям її життєдіяльності. У цьому контексті ціннісно-смилова сфера трактується як багатовимірне утворення, що поєднує цінності, смисли, установки та переконання особистості й забезпечує цілісність її життєдіяльності [24; 25; 36].

Зокрема, В. А. Чечель підкреслює, що ціннісно-смилова сфера є складною багаторівневою системою, яка включає когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти й виконує функцію внутрішньої регуляції життєдіяльності особистості [36]. Когнітивний компонент відображає усвідомлення та осмислення цінностей і життєвих орієнтирів; емоційний пов'язаний із

переживанням їхньої значущості; мотиваційний забезпечує реалізацію цих орієнтирів у конкретній діяльності. Саме узгодженість зазначених компонентів формує цілісну систему внутрішніх регуляторів поведінки. Таким чином, цінності виступають дієвим механізмом регуляції поведінки особистості, однак ефективність їх реалізації залежить від рівня їх узгодженості зі смисловою сферою.

Подібний підхід простежується у працях С. О. Моткова, який розглядає ціннісно-смилову сферу як упорядковану систему особистісних орієнтирів, що визначають життєву позицію людини та спрямованість її діяльності [24]. Дослідник С. О. Мотков підкреслює, що ця сфера включає ієрархію цінностей, життєві смисли, особистісні установки та уявлення про власну реалізацію. На думку С. О. Моткова, ціннісно-смилова сфера формується в процесі соціалізації та особистісного досвіду, однак з часом починає виконувати роль внутрішнього регулятора поведінки. Вона впливає на вибір цілей, прийняття рішень і оцінювання життєвих подій. Водночас учений наголошує на її динамічності: система цінностей і смислів може змінюватися під впливом життєвих обставин, професійного становлення та особистісного зростання. Важливо зазначити, що рівень сформованості ціннісно-смилової сфери значною мірою визначає узгодженість життєвої позиції людини та її здатність до саморегуляції [24].

Ціннісно-смилова сфера особистості розглядається як системоутворювальний компонент психологічної структури, що визначає спрямованість життєдіяльності, регулює поведінку та інтегрує індивідуальний досвід у цілісну систему життєвих орієнтирів. Вона виконує регулятивну, інтегративну та мотиваційну функції, забезпечуючи узгодженість між внутрішніми переконаннями та зовнішньою поведінкою. У сучасних вітчизняних дослідженнях підкреслюється, що ціннісна сфера є не лише результатом соціалізації, але й активним механізмом самоконструювання особистості, який впливає на професійне та життєве самовизначення [10; 25].

Цінності у структурі особистості виступають стійкими переконаннями щодо бажаних життєвих цілей і способів поведінки, які задають загальний

напрям індивідуальної активності. Вони формують систему внутрішніх пріоритетів та визначають критерії оцінювання власних і чужих вчинків. Класичне визначення цінностей запропоновано М. Рокичем, який розглядав їх як стабільні переконання про перевагу певних кінцевих станів існування або способів поведінки над іншими [54]. Учений виокремлював дві групи цінностей: термінальні (цілі життя, бажані результати існування) та інструментальні (способи дії, особистісні якості, що забезпечують досягнення цих цілей). Такий поділ дозволив розглядати систему цінностей як ієрархічну структуру, у межах якої особистість надає перевагу одним життєвим орієнтирам над іншими. Важливим є те, що, за М. Рокичем, цінності мають відносну стабільність, проте можуть змінюватися під впливом соціального досвіду, виховання та значущих життєвих подій.

Теорія базових цінностей Ш. Шварца посідає провідне місце в сучасній психології цінностей, оскільки поєднує концептуальну чіткість із масштабною емпіричною перевіркою. У межах цієї теорії цінності розглядаються як універсальні мотиваційні орієнтири, притаманні представникам різних культур і соціальних груп, що виконують функцію внутрішніх регуляторів поведінки [59]. Узагальнюючи результати кроскультурних досліджень, Шварц показав, що, попри культурні відмінності, базова структура цінностей загалом зберігає інваріантність, що свідчить про її універсальний характер і фундаментальну роль у психологічній організації особистості. Додатково сучасні кроскультурні аналізи підтверджують інваріантність структури людських цінностей у різних країнах і часових періодах, що забезпечує методологічну коректність міжнародних порівнянь [42].

Положення теорії базових цінностей Шварца отримують підтвердження і в сучасних українських дослідженнях, де наголошується на структурній впорядкованості ціннісної системи та її зв'язку з соціальним контекстом розвитку особистості. Зокрема, вітчизняні автори підкреслюють роль цінностей як чинника соціальної адаптації та внутрішньої стійкості в умовах суспільних трансформацій [10].

Розвиваючи попередні підходи до розуміння цінностей, Ш. Шварц запропонував їх мотиваційну інтерпретацію, у межах якої цінності постають як трансситуативні цілі, що слугують керівними принципами життя та відображають базові потреби людини [59; 60]. На відміну від М. Рокича, який акцентував увагу на змісті цінностей як стійких переконань, Шварц зосередився на їхніх взаємозв'язках і динаміці. У його концепції цінності організовані у цілісну систему, де окремі орієнтації перебувають у відношеннях сумісності або конфлікту, що зумовлює внутрішню узгодженість або напруження у структурі особистості [59; 60].

На відміну від підходу М. Рокича, який визначав цінності як стійкі переконання щодо бажаних кінцевих станів або способів поведінки [54], Ш. Шварц запропонував мотиваційну інтерпретацію цього феномена. У його концепції цінності постають як трансситуативні цілі, що відображають бажані стани або способи дії та слугують керівними принципами життя, впливаючи на вибір, оцінку й інтерпретацію поведінки [59; 60]. Таким чином, цінності виступають не лише елементами когнітивної структури, а й узагальненими мотиваційними орієнтаціями, які підтримують відносну узгодженість поведінки в різних життєвих ситуаціях.

У первинній версії теорії було виокремлено десять базових типів цінностей, кожен із яких пов'язаний із певними мотиваційними цілями: самостійність (self-direction), стимуляція (stimulation), гедонізм (hedonism), досягнення (achievement), влада (power), безпека (security), конформність (conformity), традиція (tradition), доброзичливість (benevolence) та універсалізм (universalism) [59]. Кожен із цих типів характеризується власною мотиваційною метою, що відображає певний аспект життєвих прагнень особистості – від автономії мислення й пошуку новизни до прагнення стабільності, соціальної гармонії чи домінування. Водночас цінності не існують ізольовано, а утворюють упорядковану систему, внутрішня логіка якої розкривається через їхні взаємозв'язки. Новітні підходи наголошують, що окрім того, що цінності мають

усталену структуру, вони по-різному інтерпретуються суб'єктами залежно від контексту та життєвого досвіду [39].

Подальший розвиток теорії привів до формування циркулярної моделі цінностей (Додаток А), у якій вони розташовуються відповідно до мотиваційної сумісності або конфліктності [60; 62]. Ця модель відображає динамічний характер ціннісної структури: сусідні цінності мають подібний мотиваційний зміст, тоді як протилежні репрезентують суперечливі орієнтації. Зокрема, орієнтація на відкритість до змін може вступати у напруження з прагненням до збереження традицій і стабільності, а орієнтація на самоствердження – із цінностями самотрансцендентності, що пов'язані з турботою про інших. Так, система цінностей набуває вигляду цілісного мотиваційного простору, в межах якого посилення одних орієнтацій закономірно супроводжується послабленням інших. Сучасні узагальнення теорії підтверджують її структурну цілісність і водночас уточнюють емпіричні параметри вимірювання базових цінностей у різних культурних контекстах [61]. Проте практичне застосування цієї моделі в українських умовах нерідко стикається з труднощами. Наприклад, цінність «безпека» у контексті воєнного стану набуває якісно іншого наповнення, ніж у стабільних європейських країнах, де проводилися валідаційні дослідження. Це змушує критично ставитися до прямого перенесення західних норм на нашу вибірку.

Узагальнюючи структуру моделі, Ш. Шварц виокремив чотири вищі ціннісні виміри: відкритість до змін, збереження, самоствердження та самотрансцендентність [60; 62]. Ці виміри відображають фундаментальні протилежності у мотиваційній організації особистості – автономію та стабільність, орієнтацію на власні інтереси та орієнтацію на благо інших. Така структуризація дозволяє не лише описувати індивідуальну ієрархію цінностей, а й аналізувати внутрішні конфлікти, що виникають у процесі життєвого вибору. Актуальні валідаційні дослідження демонструють надійність коротких інструментів вимірювання чотирьох вищих ціннісних вимірів, що розширює можливості їх застосування у прикладних дослідженнях [49].

Емпіричні дослідження підтвердили структурну узгодженість моделі базових цінностей. Зокрема, Я. Цецюх та Ш. Шварц, використовуючи опитувальник PVQ-40, продемонстрували відповідність емпіричних даних теоретично передбаченій структурі базових цінностей та уточнили їх кількість і взаєморозташування [40]. Подальші роботи, спрямовані на розвиток теорії, зокрема дослідження Ш. Шварца та співавторів, деталізували мотиваційні відмінності між цінностями та запропонували уточнену структуру моделі, що зберігає її циркулярний характер і системну організацію [62].

Практичне значення теорії особливо виразно проявляється у сфері професійного самовизначення. Дослідження Л. Сагів та Ш. Шварца засвідчили зв'язок між системою базових цінностей і професійними уподобаннями, а також особливостями поведінки клієнтів у процесі кар'єрного консультування [58]. Цінності виступають орієнтирами, що зумовлюють вибір професійного середовища та визначають узгодженість професійної діяльності з індивідуальною системою життєвих пріоритетів. У студентському віці цей механізм набуває особливої значущості, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивна перебудова ціннісної ієрархії та професійне самовизначення [25]. Дослідження М. Веккіоне та співавторів підтвердили зв'язок між базовими цінностями та вищими факторами особистості (Big Five), що свідчить про системну взаємодію мотиваційної сфери та системи особистісних рис [64].

Разом із цінностями важливою складовою ціннісно-сислової сфери є життєві смисли. Саме через переживання смислу відбувається внутрішня інтеграція досвіду та вибудовується цілісна картина життя. У гуманістичній традиції проблема смислу життя була розкрита у працях А. Маслоу, який пов'язував її з процесом самоактуалізації особистості та реалізацією внутрішнього потенціалу [52]. К. Роджерс підкреслював роль особистісного досвіду й автентичності у формуванні цілісного «Я», наголошуючи, що відчуття осмисленості виникає в умовах прийняття та внутрішньої узгодженості [53]. Особливе місце у розробці проблеми смислу належить В. Франклу, який розглядав пошук смислу як базову екзистенційну потребу людини та головний

мотиваційний чинник її поведінки [43]. На його думку, навіть у кризових або травматичних обставинах збереження відчуття смислу виступає джерелом внутрішньої стійкості та психологічного виживання. У такий спосіб життєві смисли виступають не лише внутрішнім переживанням значущості, а й механізмом регуляції активності особистості, тісно пов'язаним із її системою цінностей та загальним психологічним благополуччям [43; 52; 53].

У сучасній українській психології проблема ціннісно-смислової сфери особистості розглядається в контексті її ролі у професійному становленні та психологічному благополуччі. Зокрема, дослідження вітчизняних науковців акцентують увагу на взаємозв'язку ціннісних орієнтацій, життєвих смислів і особистісних установок як чинників, що визначають спрямованість діяльності та процес самореалізації особистості. Так, у працях С. О. Моткова ціннісно-смислова сфера постає як динамічна система, що формується під впливом соціального досвіду та виконує регулятивну функцію у поведінці особистості [24]. Л. М. Мухіна підкреслює значущість ціннісних орієнтацій у процесі становлення особистості в сучасних умовах, зокрема в період професійного самовизначення молоді [25]. Водночас В. А. Чечель розглядає ціннісно-смислову сферу як багаторівневу структуру, що інтегрує когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти і забезпечує цілісність особистості [36]. Отже, сучасні українські дослідження підтверджують значущість ціннісно-смислової сфери як ключового чинника розвитку особистості та її професійного становлення.

Отже, ціннісно-смислова сфера особистості постає як цілісне багатокомпонентне утворення, що інтегрує систему цінностей, життєвих смислів, переконань і мотиваційних орієнтацій та виконує регулятивну функцію в життєдіяльності людини. Теоретичні підходи, представлені у вітчизняній і зарубіжній психології, дозволяють розглядати її як внутрішню систему координат, яка визначає спрямованість поведінки, характер життєвого вибору та процес особистісного самовизначення. Цінності задають стратегічні орієнтири розвитку, а смисли надають їм індивідуальної значущості та забезпечують внутрішню узгодженість досвіду. Водночас взаємодія ціннісних і смислових

компонентів зумовлює не лише узгодженість поведінки, а й здатність особистості адаптуватися до змінних соціальних умов, зберігаючи внутрішню цілісність. Узагальнення теоретичних підходів, зокрема концепції М. Рокича та Ш. Шварца, а також гуманістичні й екзистенційні підходи до розуміння смислу, свідчить про те, що ціннісно-смилова сфера має динамічний характер і формується під впливом соціального досвіду, культурного контексту та індивідуального розвитку. Саме через сформованість ціннісно-смилової сфери особистість досягає цілісності, здатності до саморегуляції та усвідомленого професійного становлення, що особливо актуально в період студентського віку [24; 36; 43; 52; 59].

1.2.Смилова регуляція діяльності та мотиваційна спрямованість особистості

Смилова регуляція розглядається як внутрішній механізм, що забезпечує усвідомлення цілей діяльності та її особистісної значущості, визначаючи спрямованість поведінки людини. У студентському віці ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки вибір професійного шляху часто відбувається під впливом як зовнішніх обставин, так і внутрішніх переконань. У цей період смылова регуляція може бути як достатньо сформованою, коли особистість усвідомлено визначає власний життєвий шлях, так і вразливою – за умов неузгодженості зовнішніх вимог і внутрішніх орієнтирів [25; 43].

У філософсько-екзистенційній традиції смисл розглядається як базова умова людського існування. В. Франкл підкреслював, що прагнення до смислу є фундаментальною мотиваційною силою, яка визначає здатність особистості витримувати страждання, зберігати внутрішню стійкість та знаходити напрям розвитку навіть у кризових обставинах [43]. Втрата смислу, за В. Франклом, призводить до екзистенційного вакууму, що супроводжується апатією, дезорієнтацією та зниженням активності. Узагальнюючи викладене, смылова регуляція не зводиться до когнітивної інтерпретації подій, а виступає глибинним

мотиваційним чинником життєдіяльності. Дослідження останніх років підкреслюють, що переживання значущості виступає центральним психологічним механізмом підтримання смислу в умовах стресу та невизначеності [41]. В. Франкл розглядав смисл як центральний вимір людського існування, що дозволяє особистості зберігати внутрішню цілісність навіть в умовах екзистенційної кризи. Сучасні українські дослідження екзистенційного напрямку підтверджують значущість смислу як інтегративного чинника психологічної стійкості, наголошуючи на його ролі у формуванні життєвих орієнтацій та переживанні суб'єктивного благополуччя [14]. Своєю чергою, сучасні дослідження розглядають смисл життя як багатовимірний конструкт, що включає наявність смислу, його пошук і переживання значущості власного існування [51].

У гуманістичній психології проблема смислу інтегрується з питанням самореалізації. А. Маслоу пов'язував спрямованість особистості з ієрархією потреб, у якій на вищих рівнях домінує потреба в самоактуалізації – реалізації власного потенціалу відповідно до внутрішніх цінностей [52]. Саме на цьому рівні діяльність набуває смислового характеру: вона перестає бути реакцією на зовнішні стимули і стає способом вираження сутнісних можливостей особистості.

К. Роджерс, розвиваючи ідеї феноменологічного підходу, наголошував, що поведінка людини регулюється її суб'єктивним досвідом та структурою «Я» [53]. Смилова регуляція, з цієї точки зору, полягає у відповідності між реальними діями та внутрішнім образом себе. Якщо діяльність узгоджується з ціннісно наповненим «Я-концептом», особистість переживає автентичність і внутрішню цілісність; якщо ж між ними виникає розрив, посилюється внутрішня напруга та психологічна дезадаптація. У такий спосіб смисл виступає регулятором не лише вибору цілей, а й рівня психологічного благополуччя. Ці теорії походять із різних традицій. Попри відмінності у підходах, їх об'єднує спільна дослідницька проблема: як забезпечити узгодженість діяльності з внутрішніми цінностями та особистісними смислами [43; 53].

Сучасні емпіричні дослідження підтверджують, що наявність життєвого смислу пов'язана з вищим рівнем психологічного благополуччя, адаптації та задоволеності життям [63]. За результатами досліджень М. Стегера та співавторів смисл життя водночас виступає когнітивною оцінкою власного існування та мотиваційним ресурсом, що, своєю чергою, сприяє активності, цілеспрямованості та наполегливості [63].

Мотиваційна спрямованість особистості відображає систему домінуючих мотивів, які визначають напрям діяльності та характер міжособистісної взаємодії. Вона формується на основі цінностей і смислів та проявляється у виборі професійної діяльності, стилі поведінки та життєвих стратегій. У межах теорії цінностей Ш. Шварца мотиваційна природа цінностей безпосередньо пов'язана зі спрямованістю діяльності, оскільки кожна цінність задає певний тип поведінкової орієнтації [60].

Польові дослідження Л. Сагів і Ш. Шварца продемонстрували, що ціннісні пріоритети можуть передбачати особливості поведінки клієнтів у професійному консультуванні [58]. Зокрема, незалежність та активність клієнтів позитивно пов'язані з цінностями самоспрямованості й досягнення та негативно – з цінностями традиції й конформності. Це свідчить про те, що мотиваційна структура особистості проявляється у конкретних стилях поведінки, способі прийняття рішень і рівні самостійності. Відповідно, смислова регуляція діяльності реалізується через ціннісно зумовлені мотиваційні орієнтації [58; 59].

Особливої ваги проблема смислової регуляції набуває у студентському віці. Період здобуття вищої освіти пов'язаний із формуванням професійної ідентичності, уточненням життєвих цілей та переглядом системи цінностей. Узгодженість між обраною спеціальністю, внутрішніми переконаннями та особистісними смислами може сприяти зростанню академічної мотивації та активній залученості у навчальний процес. Натомість невизначеність або суперечність між зовнішніми вимогами й внутрішніми смислами здатна знижувати рівень навчальної активності та задоволеності освітнім середовищем [25; 32].

Смислова узгодженість діяльності тісно пов'язана з психологічним благополуччям. У моделі К. Ріфф (Додаток Б) позитивне функціонування особистості включає наявність життєвої мети, автономію, особистісний ріст та позитивні стосунки з іншими [57]. Ці компоненти відображають різні аспекти смислової регуляції: здатність бачити власне життя як цілісний процес, спрямований на розвиток і реалізацію значущих цілей. Розбіжність між декларованими цінностями та реальною діяльністю, навпаки, може супроводжуватися втратою відчуття цілісності та зниженням суб'єктивного благополуччя.

Відтак смислова регуляція діяльності та мотиваційна спрямованість виступають взаємопов'язаними структурними компонентами ціннісно-смислової сфери особистості. Ціннісна сфера виступає базисом особистісного розвитку, забезпечуючи смислову впорядкованість досвіду та узгодженість життєвих стратегій. У сучасних дослідженнях вона розглядається як ключовий предиктор психологічної стійкості та професійного самовизначення [3].

1.3. Психологічне благополуччя та базові переконання як компоненти ціннісно-смислової сфери особистості

Ми виходимо з того, що психологічне благополуччя – це багатовимірний показник позитивного психологічного функціонування особистості, що відображає рівень її самореалізації, внутрішньої узгодженості та суб'єктивного переживання повноти життя. Воно характеризує ступінь інтеграції життєвих цілей, переконань, цінностей і реальної діяльності та може виступати інтегративним індикатором сформованості й реалізації ціннісно-смислової сфери особистості.

Однією з найбільш впливових концепцій психологічного благополуччя є модель К. Ріфф, у межах якої благополуччя визначається як багатовимірне утворення, що включає шість компонентів: самоприйняття, позитивні взаємини з іншими, автономію, керування середовищем, наявність життєвих цілей та

особистісне зростання [56]. Наявність життєвих цілей у цій моделі відображає смислову організацію життєвого досвіду та пов'язана з усвідомленим спрямуванням особистісного розвитку. У такому підході психологічне благополуччя розглядається не лише як емоційний стан, а як результат цілісного позитивного функціонування особистості. Кроскультурні дослідження підтверджують універсальний позитивний зв'язок автономії з життєвою задоволеністю та емоційним благополуччям у більшості країн світу [50]. Дослідження культурних відмінностей засвідчують, що уявлення про щастя та благополуччя варіюють залежно від соціального контексту й системи цінностей [47]. Модель К. Ріфф, хоч і є найпоширенішою, не позбавлена критики. Зокрема, в ній недостатньо враховано культурні відмінності у розумінні «автономії»: в індивідуалістичних культурах це – незалежність, у колективістських – гармонія з групою. Для українського контексту, де традиційно поєднуються обидві орієнтації, це створює методологічні складнощі інтерпретації результатів [48; 50].

Актуальність дослідження психологічного благополуччя в сучасному українському контексті зумовлена умовами воєнного стану, що суттєво впливають на емоційний та соціальний стан молоді. Емпіричні дослідження, проведені у 2024-2025 роках, засвідчують зниження показників емоційного благополуччя при відносному збереженні соціального та психологічного компонентів, що свідчить про наявність адаптаційних ресурсів особистості [32]. Міжнародні звіти останніх років демонструють зростання значущості соціальної підтримки, довіри та інституційної стабільності як детермінант суб'єктивного благополуччя [45].

Подальший розвиток досліджень благополуччя пов'язаний із розмежуванням гедоністичного та евдемоністичного підходів. Гедоністична традиція акцентує увагу на переживанні позитивних емоцій і задоволеності життям, тоді як евдемоністичний підхід підкреслює значення реалізації особистісного потенціалу, наявності життєвих цілей та внутрішньої узгодженості життєвого шляху [56; 57]. Саме евдемоністичний вимір

благополуччя безпосередньо пов'язаний із ціннісно-смисловою сферою особистості, оскільки передбачає відповідність між системою життєвих орієнтирів та реальною поведінкою. Сучасні оглядові публікації уточнюють розмежування між гедоністичним і евдемоністичним підходами, акцентуючи на їхній комплементарності в поясненні психологічного благополуччя. У межах сучасної науки про благополуччя акцент зміщується від опису задоволеності життям до аналізу психологічних механізмів його формування [48].

Важливим когнітивним підґрунтям реалізації ціннісно-смислової сфери виступають базові переконання особистості. Вони становлять глибинний рівень організації внутрішнього досвіду та відображають фундаментальні уявлення людини про світ, інших людей і власне «Я».

Теоретичне осмислення цього феномена було систематизоване Р. Янов-Бульман у межах концепції базових переконань (*assumptive world*) [46]. Відповідно до цієї моделі, кожна людина функціонує в системі базових припущень, що забезпечують відчуття впорядкованості та стабільності реальності. Автор виділяє три ключові блоки таких переконань: переконання щодо доброзичливості світу (*benevolence of the world*), його осмисленості (*meaningfulness of the world*) та власної гідності або цінності (*worthiness of the self*). Переконання щодо осмисленості включають уявлення про справедливість, контрольованість і передбачуваність подій. Саме ця система глибинних припущень створює когнітивну основу психологічної безпеки.

Руйнування базових переконань, за Р. Янов-Бульман, може відбуватися під впливом травматичних подій і супроводжуватися глибокою когнітивною перебудовою [46]. У таких випадках людина стикається з необхідністю реконструювати власну систему уявлень про світ і себе.

Хоча концепція руйнівних припущень (*shattered assumptions*) не спрямована безпосередньо на аналіз цінностей, її положення дозволяють розглядати базові переконання як когнітивний контекст функціонування ціннісно-смислової регуляції. Вони визначають очікування щодо можливості реалізації життєвих цілей, допустимості певних стратегій поведінки та

прогнозованості наслідків власних дій. У цьому сенсі базові переконання можуть опосередковувати взаємозв'язок між системою цінностей і реальною поведінкою. Збережені позитивні переконання щодо світу та себе пов'язують з кращою психологічною адаптацією та більшою стійкістю до стресу, тоді як їх порушення може супроводжуватися підвищеним рівнем дистресу та почуттям втрати контролю [46].

У студентському віці базові переконання можуть набувати особливої ваги. Період професійного самовизначення пов'язаний із формуванням уявлень про власну компетентність, можливість впливати на події та досягати поставлених цілей. Аналіз базових переконань у цьому контексті дозволяє глибше зрозуміти когнітивні передумови становлення ціннісно-смислової структури майбутнього фахівця [46].

У міжнародній практиці для вимірювання психологічного благополуччя широко застосовують стандартизовані інструменти, що дозволяють оцінити різні аспекти суб'єктивного функціонування особистості. Одним із таких інструментів є Індекс загального психологічного благополуччя (Psychological General Well-Being Index – PGWBI), який оцінює шість вимірів: тривожність, депресивний настрій, позитивне самопочуття, самоконтроль, загальний стан здоров'я та життєвий тонус [44]. Інструмент дозволяє комплексно оцінити рівень суб'єктивного психологічного стану та ступінь емоційної стабільності особистості. Своєю чергою, україномовна адаптація PGWBI, здійснена Ю. Б. Мельником та А. В. Стаднік, підтвердила його надійність і валідність у вітчизняному контексті [22], що створює можливість використання інструмента для дослідження психологічного благополуччя студентської молоді як показника реалізації їхньої ціннісно-смислової структури.

Поряд із багатовимірними індексами у наукових дослідженнях широко використовується короткий опитувальник Індекс благополуччя ВООЗ-5 (ВООЗ-5 Well-Being Index), який оцінює загальний рівень позитивного самопочуття, життєвої енергії, емоційної врівноваженості та залученості до повсякденної діяльності протягом останніх двох тижнів [65]. Незважаючи на лаконічність, цей

інструмент є чутливим до змін психоемоційного стану та застосовується як скринінговий показник загального психологічного благополуччя. Українська адаптація ВООЗ-5, здійснена Л. М. Карамушкою, К. В. Терещенко та О. В. Креденцер [13], розширює можливості його використання у вітчизняному освітньому середовищі.

Дослідження в межах євдемоністичної традиції свідчать про зв'язок між наявністю життєвих цілей, внутрішньою узгодженістю особистісних орієнтирів та високим рівнем психологічного благополуччя [56; 57]. Натомість невідповідність між цінностями особистості та умовами її життєдіяльності може супроводжуватися внутрішнім конфліктом і зниженням суб'єктивного благополуччя.

У студентському віці психологічне благополуччя набуває особливої значущості, оскільки саме в цей період відбувається активне формування професійної ідентичності та життєвих стратегій. Реалізація особистісно значущих цінностей у навчальній та професійній діяльності сприяє відчуттю сенсу, впевненості у власному виборі та позитивній оцінці майбутнього. Таким чином, психологічне благополуччя можна розглядати як інтегральний показник того, наскільки ціннісно-сміслова сфера особистості є сформованою, узгодженою та реалізованою в практичній діяльності [25; 56].

У межах теорії самодетермінації підкреслюється, що задоволення базових психологічних потреб – автономії, компетентності та пов'язаності – є універсальною умовою підтримання стійкого благополуччя, зокрема в освітньому середовищі [55].

Як підсумок, ми дотримуємося думки, що базові переконання становлять когнітивний фундамент ціннісно-сміслової сфери особистості. Вони формують систему глибинних припущень, що визначають спосіб інтерпретації реальності та впливають на регуляцію діяльності. Їх включення до емпіричного аналізу розширює можливості комплексного дослідження особистісного та професійного становлення студентської молоді. Однак, власне емпіричне дослідження базових переконань українських студентів поки що обмежене.

Більшість доступних нам інструментів (зокрема, шкала Р. Янов-Бульман) розроблялися в західних культурах і можуть не вловлювати специфіку переживань людини, яка живе в умовах тривалої соціальної нестабільності. Це методологічне обмеження ми враховуватимемо при інтерпретації власних даних.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було здійснено системний теоретичний аналіз проблеми ціннісно-сислової сфери особистості як багатовимірного психологічного феномену. Проведений огляд наукових підходів дозволив визначити, що ціннісно-сислова сфера є інтегративним утворенням, у межах якого поєднуються система цінностей, життєві смисли, мотиваційна спрямованість та базові переконання. Саме ця структура забезпечує внутрішню цілісність особистості, визначає її життєву позицію та виступає механізмом регуляції поведінки й діяльності. У межах розділу було показано, що ціннісно-сислова сфера задає логіку інтерпретації життєвого досвіду та визначає спрямованість рішень, які пов'язані з особистісним і професійним самовизначенням.

Аналіз теорії базових цінностей Ш. Шварца засвідчив, що цінності виконують мотиваційну функцію і задають загальний напрям діяльності людини. Їхня структурна організація та взаємозв'язок дозволяють розглядати ціннісну систему як динамічний механізм, що визначає вибір цілей, професійних орієнтирів та життєвих стратегій. Особливого значення ця система набуває у студентському віці, коли відбувається активне професійне самовизначення та формування особистісної ідентичності.

Розгляд сислової регуляції діяльності дав можливість встановити, що життєві смисли забезпечують перехід від абстрактних ціннісних орієнтирів до конкретної поведінки. Узгодженість між цінностями, цілями та реальними формами діяльності сприяє внутрішній стабільності та цілеспрямованості особистості. Водночас розбіжність між цінностями, смислами та практиками повсякденної діяльності може зумовлювати внутрішнє напруження, зниження навчальної та професійної мотивації й утруднювати процес самореалізації. У цьому контексті сислова регуляція постає як умова не лише ефективної діяльності, а й психологічної стійкості та здатності підтримувати довготривалі життєві цілі.

Дослідження психологічного благополуччя у межах теоретичного аналізу дозволило обґрунтувати його як інтегральний показник реалізації ціннісно-

сміслової сфери. Психологічне благополуччя відображає ступінь внутрішньої узгодженості особистості та її здатність реалізовувати власні цінності й життєві цілі у навчальній і професійній діяльності, що робить його важливим критерієм зрілості й цілісності особистісної структури.

Окремий акцент було зроблено на ролі базових переконань як глибинного когнітивного підґрунтя ціннісно-сміслової сфери. Базові переконання визначають уявлення особистості про світ, інших людей та власні можливості, опосередковують інтерпретацію досвіду й впливають на формування життєвих стратегій, проте не визначають їх однозначно. Особистісна поведінка не зводиться до жорстко заданих механізмів. Саме тому їх включення до структури аналізу дозволяє розглядати становлення майбутнього фахівця не лише через призму мотивації та цінностей, а й через систему глибинних установок, що підтримують психологічну стійкість і професійну визначеність.

Отже, проведений теоретичний аналіз підтвердив доцільність комплексного підходу до вивчення психологічних засад становлення ціннісно-сміслової сфери особистості майбутнього фахівця. Виокремлені структурні компоненти – цінності, життєві смисли, мотиваційна спрямованість, психологічне благополуччя та базові переконання – формують взаємопов'язану систему, дослідження якої дозволяє отримати цілісне уявлення про особливості особистісного розвитку студентської молоді. Сформована теоретична база виступає підґрунтям для подальшої організації та проведення емпіричного дослідження.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

2.1. Організація та методи емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження проводилося на базі студентської вибірки закладів вищої освіти переважно одного регіону України – Рівненщини. У дослідженні взяли участь 50 осіб віком від 17 до 38 років, з них 33 жінки (66%) та 17 чоловіків (34%). Добір респондентів здійснювався за принципом доступності. Вибірка включала студентів різних спеціальностей і освітніх рівнів: 1-4 курси бакалаврату та студентів магістратури. Збір даних здійснювався за допомогою онлайн-анкетування через Google Forms, отримані відповіді були структуровані в Microsoft Excel та опрацьовані із застосуванням програми IBM SPSS Statistics 27. Варто відзначити, що вибірка у 50 людей дає змогу здійснити попередній кореляційний аналіз та простежити основні взаємозв'язки між досліджуваними показниками, проте цієї кількості не достатньо для широкого узагальнення результатів про всю студентську молодь України. Гендерний дисбаланс на користь жінок також береться до уваги як одне з обмежень дослідження, оскільки він може впливати на особливості інтерпретації отриманих даних.

Важливо враховувати, що на момент проведення дослідження респонденти проживали в Україні в умовах тривалої воєнної загрози, суспільної напруги та високої невизначеності. Ця обставина важлива для розуміння отриманих даних, адже вона напряду впливає на переживання психологічного благополуччя та на ієрархію особистісних цінностей [32].

До комплексу дослідження були включені методика Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей» (адаптація І. Семків), Індекс загального психологічного благополуччя (PGWBI) (адаптація Ю.Б. Мельник, А.В. Стаднік), опитувальник «Індекс благополуччя ВООЗ-5» (адаптація Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О. В. Креденцер), методика «Шкала базових переконань» Р. Янов-Бульман, «Орієнтовна анкета» В. Смекала, М. Кучера, а також соціально-демографічна

анкета (авторська). Ці інструменти дали змогу виміряти кожен із визначених компонентів ціннісно-сміслової сфери, що були заявлені у предметі дослідження.

Методика Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей» (адаптація І. Семків) спрямована на вивчення базових ціннісних орієнтацій особистості. Вона ґрунтується на теорії універсальних цінностей, які виступають мотиваційними цілями та визначають спрямованість поведінки людини. Опитувальник містить описові портрети людей, з якими респондент співвідносить себе за ступенем схожості. Методика дозволяє оцінити десять типів цінностей: самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада, безпека, конформізм, традиція, доброзичливість та універсалізм [59; 60].

Індекс загального психологічного благополуччя (PGWBI) (адаптація Ю. Б. Мельник, А. В. Стаднік) використовується для комплексної оцінки суб'єктивного психоемоційного стану особистості. Методика охоплює шість основних вимірів: тривожність, депресивний настрій, позитивне самопочуття, самоконтроль, загальний стан здоров'я та життєвий тонус. За допомогою цієї методики можна визначити загальний рівень благополуччя та ступінь психологічного дистресу [22; 44].

Опитувальник «Індекс благополуччя ВООЗ-5» є коротким скринінговим інструментом, спрямованим на оцінку загального рівня позитивного самопочуття. Він включає п'ять тверджень, що відображають рівень емоційної врівноваженості, життєвої енергії та задоволеності життям протягом останніх двох тижнів [13; 65]. Для цього дослідження цей інструмент був обраний також через його лаконічність і зручність для онлайн-опитування; він не перевантажує респондентів та дозволяє отримати узагальнений показник їхнього актуального психоемоційного стану.

Методика «Шкала базових переконань» Р. Янов-Бульман призначена для дослідження глибинних уявлень особистості про світ і себе. Вона дозволяє оцінити такі компоненти, як доброзичливість світу, його осмисленість та цінність

власного «Я», які виступають когнітивним підґрунтям життєвих смислів і поведінкових стратегій [46].

«Орієнтовна анкета» В. Смекала та М. Кучера використовується для визначення мотиваційної спрямованості особистості. Вона дозволяє виділити три основні типи спрямованості: особисту, колективістську та дійову, що відображають домінуючі мотиви діяльності.

Незважаючи на те, що життєві смисли не вимірювалися окремою методикою, вони розглядалися опосередковано через систему ціннісних орієнтацій, базових переконань і мотиваційної спрямованості, які разом передають смислову організацію особистості [24; 36].

Первинна обробка полягала у кодуванні відповідей, реверсуванні необхідних пунктів, обчисленні сумарних, середніх та відсоткових показників, а також приведенні всіх даних до єдиного формату для статистичного аналізу. Статистична обробка проводилася в IBM SPSS Statistics 27. На цьому етапі було використано описову статистику, частотний аналіз і кореляційний аналіз Пірсона.

Проведене дослідження має низку методологічних обмежень, які необхідно враховувати при інтерпретації результатів. По-перше, обсяг вибірки ($n = 50$) є мінімально достатнім для проведення кореляційного аналізу Пірсона, однак обмежує статистичну потужність і знижує можливість узагальнення результатів на ширшу популяцію студентської молоді. По-друге, добір респондентів за принципом доступності та географічна зосередженість вибірки в межах одного регіону знижують її репрезентативність. По-третє, конструкт життєвих смислів, заявлений у назві та предметі дослідження, не вимірювався окремою методикою – він операціоналізувався опосередковано через систему ціннісних орієнтацій, базових переконань і мотиваційної спрямованості, які у своїй сукупності відображають смислову організацію особистості. Це обмежує можливість прямих висновків щодо смислової сфери і потребує врахування при інтерпретації отриманих даних. Попри зазначені обмеження, отримані результати мають дослідницьку цінність, оскільки дозволяють простежити основні тенденції у функціонуванні ціннісно-смислової сфери студентів. У межах цієї роботи

важливим було виявлення можливих зв'язків між цінностями, базовими переконаннями, мотиваційною спрямованістю та психологічним благополуччям. Отримані дані дають змогу побачити певні внутрішні суперечності у ціннісно-смісловій сфері студентів та можуть розглядатися як підґрунтя для подальших досліджень із більшими та репрезентативнішими вибірками [40; 42].

Отже, для проведення дослідження було використано комплекс взаємодоповнювальних методик, дібраних відповідно до визначених компонентів ціннісно-сміислової сфери особистості. До дослідження було включено інструменти, що охоплюють ціннісні орієнтації, базові переконання, мотиваційну спрямованість та психологічне благополуччя. Таке поєднання важливе, оскільки дозволяє побачити взаємозв'язок між тим, що є значущим для студентів, як вони сприймають себе та світ, на що спрямована їхня активність, а також як це пов'язано з рівнем внутрішнього благополуччя.

2.2. Особливості ціннісних орієнтацій студентів

Для реалізації першого завдання емпіричного дослідження було здійснено аналіз ціннісних орієнтацій студентів за десятьма шкалами методики Ш. Шварца RVQ «Портрет цінностей». Ця методика дозволяє виявити домінуючі мотиваційні цілі особистості та окреслити загальну конфігурацію її ціннісного профілю [59; 60]. Результати описової статистики представлені у Таблиці 2.1. Зупинимось детальніше на аналізі отриманих показників та їх психологічній інтерпретації.

Аналіз ціннісних орієнтацій студентів здійснювався за десятьма шкалами методики Ш. Шварца, які відображають базові мотиваційні цілі особистості. Результати описової статистики дають змогу виявити домінуючі ціннісні тенденції у вибірці та окреслити загальну конфігурацію ціннісного профілю студентської молоді.

Описова статистика ціннісних орієнтацій студентів за методикою

Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей»

Шкала	Середнє	Стандартне відхилення	Мінімум	Максимум
Конформізм	3,71	1,05	1,50	6,00
Традиція	3,22	1,12	1,25	6,00
Доброзичливість	4,39	0,84	2,25	6,00
Універсалізм	4,40	0,81	1,50	6,00
Самостійність	4,46	0,69	2,75	5,75
Стимуляція	3,95	0,90	2,00	6,00
Гедонізм	4,53	0,85	2,67	6,00
Досягнення	4,38	0,99	2,00	6,00
Влада	4,06	1,20	1,33	6,00
Безпека	4,30	0,83	2,20	5,80

Ранжування середніх значень показало, що найвищі показники спостерігаються за цінностями «Гедонізм» ($M = 4,53$), «Самостійність» ($M = 4,46$), «Універсалізм» ($M = 4,40$), «Доброзичливість» ($M = 4,39$). Уже на цьому етапі видно, що у структурі цінностей студентів поєднуються орієнтація на автономність, міжособистісну підтримку, емоційно позитивне переживання життя та потреба в стабільності.

Найвищі позиції у ціннісній ієрархії посідають гедонізм ($M = 4,53$) і самостійність ($M = 4,46$). Високий рівень гедонізму ($M = 4,53$) доцільно інтерпретувати не лише як прагнення до розваг, а насамперед як орієнтацію на збереження психологічних ресурсів, потребу в комфорті, відпочинку, тілесному та емоційному благополуччі. Дослідники підкреслюють, що психологічні ресурси особистості в умовах соціальної нестабільності відіграють ключову роль у підтримці суб'єктивного благополуччя, виступаючи засобами трансформації

сприйняття стресових ситуацій [16]. Для студентської молоді така цінність може мати компенсаторне значення, оскільки в умовах навчального навантаження, хронічного стресу й загальної суспільної напруги потреба у позитивних переживаннях стає важливим механізмом підтримання внутрішньої рівноваги. Високі показники самостійності ($M = 4,46$), своєю чергою, вказують на значущість незалежності думок і дій, прагнення робити власний вибір, брати на себе відповідальність за рішення та зберігати внутрішню автономію. Це узгоджується з віковими завданнями студентства, коли особистість активно вибудовує власну життєву позицію, професійні орієнтири та індивідуальний стиль самореалізації [25].

Не менш показовими є високі значення універсалізму ($M = 4,40$) та доброзичливості ($M = 4,39$). Універсалізм відображає орієнтацію на справедливість, рівність, толерантність, захист інших людей і ширше бачення суспільного блага, тоді як доброзичливість стосується передусім найближчого соціального кола – родини, друзів, однокурсників, колег. Поєднання цих двох цінностей дає підстави говорити про виражену соціальну чутливість вибірки, готовність до підтримки інших та значущість міжособистісної солідарності [59]. З огляду на те, що респонденти проживають в Україні, де тривалий час зберігаються воєнна загроза, втрати, напруження та потреба у взаємодопомозі, підвищення ваги доброзичливості, справедливості й підтримки інших може розглядатися як закономірна психологічна відповідь на досвід спільної вразливості та необхідність кооперації [32].

Досить високими є також показники досягнення ($M = 4,38$) та безпеки ($M = 4,30$). Цінності досягнення відображають орієнтацію на особистий успіх, професійне зростання, самоствердження та соціальне визнання. Для майбутніх фахівців це є психологічно закономірним, оскільки студентський вік пов'язаний із конструюванням професійної ідентичності та потребою довести собі й іншим власну компетентність [3; 25]. Висока значущість безпеки ($M = 4,30$), своєю чергою, свідчить про потребу в стабільності, передбачуваності, захищеності близьких і збереженні порядку. В українському контексті ця цінність набуває

особливої ваги, оскільки умови війни актуалізують не лише особисту безпеку, а й безпеку родини, спільноти та держави [32]. Саме тому поєднання цінностей досягнення і безпеки можна тлумачити як прагнення реалізовувати себе без втрати базового відчуття захищеності.

Проміжні позиції у структурі цінностей займають влада ($M = 4,06$) та стимуляція ($M = 3,95$). Помірний рівень стимуляції може означати, що потреба в новизні, ризику та інтенсивних враженнях у студентів присутня, але не є провідною. Це виглядає закономірно: молодий вік сам по собі підсилює відкритість до нового досвіду, однак в умовах тривалої нестабільності надмірна новизна може переживатися не як ресурс, а як додаткове навантаження. Дослідження свідчать, що толерантність до невизначеності виступає важливим психологічним ресурсом підтримання суб'єктивного благополуччя молоді саме в умовах соціальної турбулентності, тоді як її низький рівень може посилювати суб'єктивний дискомфорт у нестабільному середовищі [17]. Помірна значущість влади ($M = 4,06$) дає підстави вважати, що матеріальний контроль, статус і домінування не становлять центрального ядра ціннісного профілю вибірки, хоча й не втрачають повністю своєї мотиваційної ролі [60].

Найменш вираженими виявилися традиція ($M = 3,22$) та конформізм ($M = 3,71$). Це може свідчити про відносно нижчу орієнтацію студентів на жорстке дотримання усталених норм, ритуалів і зовнішніх соціальних приписів. Водночас такий результат не варто тлумачити як заперечення моральності чи соціальної відповідальності. Радше йдеться про те, що для досліджуваної молоді більшої ваги набувають автономні, особистісно осмислені та гнучкі способи регуляції поведінки, ніж буквальне слідування традиції або вимозі постійно підлаштовуватися під очікування середовища [10; 59].

Отримана конфігурація цінностей узгоджується з циркулярною моделлю Ш. Шварца, де поєднання цінностей самостійності ($M = 4,46$), гедонізму ($M = 4,53$) та універсалізму ($M = 4,40$) відображає орієнтацію на відкритість до змін і самотрансцендентність [60; 62].

У цілому отриманий ціннісний профіль відображає поєднання трьох смислових векторів: прагнення до особистої автономії, потреби у психологічному відновленні та збереженні ресурсів, а також вираженої орієнтації на підтримку інших і суспільну взаємність. Така конфігурація є зрозумілою для студентської молоді, яка проходить етап професійного становлення в умовах тривалої соціальної нестабільності [25; 32]. Це, в свою чергу, демонструє, що ціннісно-смилова сфера студентів формується під впливом двох факторів: вікових завдань розвитку та ширшого суспільного контексту, у якому питання безпеки, солідарності, особистого вибору та збереження внутрішньої стійкості набувають особливої ваги [36].

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
PVQ_Конформізм	50	1,50	6,00	3,7050	1,04575
PVQ_Традиція	50	1,25	6,00	3,2200	1,12218
PVQ_Доброзичливість	50	2,25	6,00	4,3950	,83923
PVQ_Універсальність	50	1,50	6,00	4,3967	,81433
PVQ_Самостійність	50	2,75	5,75	4,4650	,68885
PVQ_Стимуляція	50	2,00	6,00	3,9533	,89597
PVQ_Гедонізм	50	2,67	6,00	4,5333	,85449
PVQ_Досягнення	50	2,00	6,00	4,3850	,99001
PVQ_Влада	50	1,33	6,00	4,0600	1,20410
PVQ_Безпека	50	2,20	5,80	4,3040	,82535
Valid N (listwise)	50				

Рис. 2.1. Описова статистика за шкалами ціннісних орієнтацій

III. Шварца PVQ «Портрет цінностей»

Отже, отриманий профіль цінностей свідчить про переважання орієнтації на автономію, підтримку інших та збереження психологічних ресурсів, що загалом узгоджується з теоретичними положеннями про ціннісно-смилову сферу як регулятор поведінки особистості [24; 36; 59].

2.3. Особливості психологічного благополуччя, базових переконань та мотиваційної спрямованості студентської молоді

За результатами обробки опитувальників BOO3-5 та PGWBI встановлено, що середній рівень психологічного благополуччя у вибірці має помірно позитивний характер. Результати за цим опитувальником представлено у Таблиці 2.2. Зокрема, середній показник BOO3-5 становить 56,96%, а PGWBI – 65,52%. Це свідчить про те, що в середньому досліджувані демонструють задовільний рівень позитивного психоемоційного функціонування, однак вибірка є неоднорідною [22; 44; 65].

Таблиця 2.2

Описова статистика показників психологічного благополуччя (BOO3-5, PGWBI)

Показник	Середнє	Стандартне відхилення	Мінімум	Максимум
BOO3-5, %	56,96	23,35	0,00	96,00
PGWBI, %	65,52	15,17	24,24	89,39

Частотний аналіз показав, що за BOO3-5 високий рівень благополуччя мають 22 осіб (44,0%), середній – 16 осіб (32,0%), низький – 12 осіб (24,0%).

За PGWBI психологічне благополуччя без дистресу спостерігається у 30 респондентів (60,0%), помірний дистрес – у 9 (18,0%), виражений дистрес – у 11 (22,0%).

Отримані результати свідчать про наявність як групи студентів із високим рівнем благополуччя, так і респондентів із ознаками дистресу, що вказує на неоднорідність вибірки. Це може бути зумовлено особливостями навчального середовища, віковими кризами та рівнем психологічної адаптації студентів [14].

Додатковим чинником, який не можна ігнорувати при інтерпретації отриманих даних, є тривалий вплив воєнного стресу. Для студентської молоді, яка проживає в Україні, до звичних вікових викликів додаються переживання загрози, втрат, невизначеності майбутнього та необхідності адаптуватися до змінних умов повсякденного життя. Саме це може посилювати неоднорідність

показників психологічного благополуччя навіть у межах формально однорідної студентської вибірки [32].

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
WHO5_%	50	,00	96,00	56,9600	23,34564
PGWBI_%	50	24,24	89,39	65,5151	15,16716
JB_Доброзичливість світу	50	2,25	4,88	3,6650	,61468
JB_Осмисленість світу	50	1,25	3,00	2,4050	,36771
JB_Власна гідність	50	2,83	4,58	3,7067	,38987
SM_CC_еквівалент_60	50	10,00	38,00	22,3200	6,53231
SM_ВД_еквівалент_60	50	8,00	42,00	18,5600	6,92867
SM_C3_еквівалент_60	50	8,00	34,00	19,1200	5,98174
Valid N (listwise)	50				

Рис. 2.2. Описова статистика ключових показників психологічного благополуччя

Statistics		
WHO5_рівень		
N	Valid	50
	Missing	0

WHO5_рівень					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий рівень благополуччя	22	44,0	44,0	44,0
	Низький рівень благополуччя	12	24,0	24,0	68,0
	Середній рівень благополуччя	16	32,0	32,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Рис. 2.3. Частотний розподіл рівнів психологічного благополуччя за BOO3-5

Statistics				
PGWBI_інтерпретація				
N	Valid	50		
	Missing	0		

PGWBI_інтерпретація					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Виражений дистрес	11	22,0	22,0	22,0
	Помірний дистрес	9	18,0	18,0	40,0
	Психологічне благополуччя (без дистресу)	30	60,0	60,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Рис. 2.4 Частотний розподіл рівнів психологічного благополуччя за PGWBI

Важливо підкреслити, що розбіжність між результатами BOO3-5 і PGWBI відображає багатовимірність феномену психологічного благополуччя. Якщо BOO3-5 фіксує переважно емоційний компонент (самопочуття, енергія, настрої), то PGWBI охоплює також когнітивні та поведінкові аспекти функціонування особистості [44; 65]. Це пояснює, чому частина респондентів може демонструвати відносно позитивний емоційний стан при наявності ознак психологічного напруження.

Таким чином, психологічне благополуччя студентів має неоднорідний характер і відображає водночас адаптаційні ресурси особистості та вплив зовнішніх стресових факторів, що узгоджується з теоретичними уявленнями про його багатовимірність [56; 57].

Базові переконання студентів аналізувалися як когнітивне підґрунтя ціннісно-сислової сфери. Окремо вивчалися як базові шкали методики Р. Янов-Бульман, так і узагальнені переконання щодо доброзичливості світу, осмисленості світу та власної гідності. Мотиваційна спрямованість оцінювалася за трьома показниками: особистою, колективістською та дійовою спрямованістю [46].

Таблиця 2.3

Описова статистика базових переконань та мотиваційної спрямованості
студентів

Показник	Середнє	Стандартне відхилення	Мінімум	Максимум
Прихильність світу	3,82	1,04	1,25	6,00
Доброта людей	3,51	0,55	2,00	4,50
Справедливість світу	3,52	0,57	2,25	4,75
Контрольованість світу	3,15	0,65	1,25	5,00
Випадковість	3,46	0,51	2,00	4,50
Цінність власного Я	3,21	0,80	1,75	5,00
Самоконтроль	4,27	0,64	2,25	5,50
Везіння	3,64	0,91	1,00	5,50
Доброзичливість світу	3,67	0,61	2,25	4,88
Осмисленість світу	2,41	0,37	1,25	3,00
Власна гідність	3,71	0,39	2,83	4,58
Показник спрямованості	М	SD	Min	Max
Особиста спрямованість	22,32	6,53	10,00	38,00
Колективістська спрямованість	18,56	6,93	8,00	42,00
Дійова спрямованість	19,12	5,98	8,00	34,00

Отримані результати свідчать про те, що у структурі базових переконань студентів домінують показники власної гідності ($M = 3,71$) та доброзичливості світу ($M = 3,67$), тоді як осмисленість світу має відносно нижчі значення ($M = 2,41$). Це дозволяє говорити про збереження позитивного самосприйняття та

базової довіри до соціального оточення, однак при цьому спостерігається недостатня визначеність щодо впорядкованості та передбачуваності життєвих подій [46]. Такий розподіл показників може відображати специфіку сучасного етапу розвитку особистості, коли внутрішні ресурси вже частково сформовані, але цілісна картина світу ще не набула стабільності [10].

Виявлене поєднання високого рівня власної гідності ($M = 3,71$) та нижчого рівня осмисленості світу ($M = 2,41$) вказує на наявність певної внутрішньої напруги між суб'єктивним відчуттям цінності власного «Я» та сприйняттям зовнішньої реальності як недостатньо впорядкованої. З одного боку, студент може відчувати впевненість у собі, з іншого – не мати чітких орієнтирів для інтерпретації подій і прогнозування майбутнього [46]. У контексті сучасних соціальних умов це є психологічно закономірним, оскільки нестабільність середовища ускладнює формування стійких смислових структур [19; 32]. У такій ситуації особистість змушена балансувати між прагненням до внутрішньої цілісності та необхідністю адаптації до змін.

Аналіз мотиваційної сфери доповнює цю картину. У цілому результати щодо мотиваційної спрямованості свідчать про переважання низьких і нижчих за середні рівнів за більшістю нормативних категорій, особливо за шкалою дійової спрямованості: 56,0% студентів мають низький її рівень, а ще 26,0% – рівень нижче нормативу. Це вказує на недостатню сформованість орієнтації на діяльність і практичне досягнення результатів. Дослідники підкреслюють, що мотиваційна спрямованість та ієрархія ціннісних орієнтацій є ключовими компонентами становлення особистості майбутнього фахівця, які визначають характер його професійного самовизначення [8].

Низький рівень дійової спрямованості, зафіксований у значної частини респондентів, може бути зумовлений і індивідуальними особливостями мотивації, і більш широкими контекстуальними чинниками. Зокрема, невизначеність майбутнього та відсутність чітких життєвих орієнтирів здатні знижувати готовність до активного планування, прийняття відповідальності та послідовної реалізації довгострокових цілей [25; 32]. Така тенденція є важливою

з огляду на професійне становлення студентів, оскільки саме дійова спрямованість забезпечує перехід від намірів і ціннісних установок до реальної поведінки. Її недостатній рівень може ускладнювати процес самореалізації та знижувати ефективність досягнення особистісно значущих цілей [24; 36].

Таблиця 2.4

Розподіл рівнів мотиваційної спрямованості студентів

Шкала	Рівень	К-сть	%
Рівень особистої спрямованості	Низький	18	36,0%
Рівень особистої спрямованості	Вище середнього	10	20,0%
Рівень особистої спрямованості	Нижче середнього	10	20,0%
Рівень особистої спрямованості	Високий	6	12,0%
Рівень особистої спрямованості	Середній	3	6,0%
Рівень особистої спрямованості	Нижче нормативу	3	6,0%
Рівень дійової спрямованості	Низький	28	56,0%
Рівень дійової спрямованості	Нижче нормативу	13	26,0%
Рівень дійової спрямованості	Нижче середнього	5	10,0%
Рівень дійової спрямованості	Високий	2	4,0%
Рівень дійової спрямованості	Поза інтервалами норми	1	2,0%
Рівень дійової спрямованості	Середній	1	2,0%
Рівень колективістської спрямованості	Низький	29	58,0%
Рівень колективістської спрямованості	Нижче нормативу	19	38,0%
Рівень колективістської спрямованості	Нижче середнього	1	2,0%
Рівень колективістської спрямованості	Середній	1	2,0%

Statistics

		SM_Рівень_СС	SM_Рівень_ВД	SM_Рівень_СЗ
N	Valid	50	50	50
	Missing	0	0	0

SM_Рівень_СС

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий	6	12,0	12,0	12,0
	Вище середнього	10	20,0	20,0	32,0
	Нижче нормативу	3	6,0	6,0	38,0
	Нижче середнього	10	20,0	20,0	58,0
	Низький	18	36,0	36,0	94,0
	Середній	3	6,0	6,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

SM_Рівень_ВД

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Високий	2	4,0	4,0	4,0
	Нижче нормативу	13	26,0	26,0	30,0
	Нижче середнього	5	10,0	10,0	40,0
	Низький	28	56,0	56,0	96,0
	Поза інтервалами норми	1	2,0	2,0	98,0
	Середній	1	2,0	2,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

SM_Рівень_СЗ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Нижче нормативу	19	38,0	38,0	38,0
	Нижче середнього	1	2,0	2,0	40,0
	Низький	29	58,0	58,0	98,0
	Середній	1	2,0	2,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Рис. 2.5 Частотний розподіл рівнів мотиваційної спрямованості за методикою Смекала-Кучера

Отримані результати підтверджують теоретичні положення про роль базових переконань як когнітивного підґрунтя ціннісно-сислової сфери та мотиваційної спрямованості як її поведінкового прояву [24; 36; 46].

2.4. Взаємозв'язок показників ціннісно-смислової сфери та психологічного благополуччя

У подальшому аналізі враховувалися лише статистично значущі кореляційні зв'язки ($p < 0.05$). Для перевірки дослідницького завдання щодо взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями, базовими переконаннями та психологічним благополуччям було проведено кореляційний аналіз Пірсона [23].

Таблиця 2.5

Результати кореляційного аналізу між показниками ціннісно-смислової сфери та психологічного благополуччя

Показник благополуччя	Пов'язана змінна	Напрямок зв'язку	r	p
індексом благополуччя BOO3-5	загальним показником PGWBI	позитивний	0,745	< 0,001
індексом благополуччя BOO3-5	доброзичливістю світу	позитивний	0,460	0,001
індексом благополуччя BOO3-5	цінністю гедонізму	позитивний	0,414	0,003
індексом благополуччя BOO3-5	осмисленістю світу	негативний	-0,400	0,004
загальним показником PGWBI	цінністю гедонізму	позитивний	0,444	0,001
загальним показником PGWBI	осмисленістю світу	негативний	-0,343	0,015
загальним показником PGWBI	переконанням у випадковості подій	позитивний	0,333	0,018

За результатами кореляційного аналізу встановлено статистично значущий позитивний зв'язок між індексом благополуччя BOO3-5 та загальним показником PGWBI ($r = 0,745$; $p < 0,01$), який за своєю силою є сильним, що свідчить про узгодженість двох інтегральних показників психологічного благополуччя. Ймовірно, це пов'язано з тим, що обидві методики фіксують спільне ядро позитивного емоційного функціонування, хоча й охоплюють його з різних боків [22; 44; 65]. Таким чином, BOO3-5 і PGWBI можна розглядати як взаємодоповнювальні індикатори благополуччя студентів.

Отримані дані також свідчать про статистично значущий позитивний зв'язок між індексом благополуччя BOO3-5 та доброзичливістю світу ($r = 0,460$; $p < 0,01$), що вказує на зростання суб'єктивного благополуччя разом із посиленням переконання у прихильності й безпечності світу. Ймовірно, це пов'язано з тим, що позитивне сприйняття соціального оточення знижує базову тривожність, посилює довіру та полегшує переживання повсякденних труднощів [46]. Доброзичливе бачення світу, відповідно, виступає важливим ресурсом психологічного благополуччя [6].

Крім того, зафіксовано статистично значущі позитивні зв'язки між цінністю гедонізму та показниками психологічного благополуччя: з індексом BOO3-5 ($r = 0,414$; $p < 0,01$) і з загальним показником PGWBI ($r = 0,444$; $p < 0,01$). Це свідчить про те, що орієнтація на отримання задоволення від життя, позитивних емоцій та приємного досвіду супроводжується вищим рівнем благополуччя. Ймовірно, цінність гедонізму підтримує емоційну включеність у життя, здатність переживати радість і відновлювати психологічні ресурси [56; 57]. Це дає підстави розглядати гедоністичну спрямованість у студентському віці як чинник суб'єктивного благополуччя [5].

Окремої уваги заслуговують статистично значущі негативні зв'язки між осмисленістю світу та показниками психологічного благополуччя: з індексом BOO3-5 ($r = -0,400$; $p < 0,01$) і з загальним показником PGWBI ($r = -0,343$; $p < 0,05$). Це означає, що у межах даної вибірки вищі оцінки контрольованості, справедливості та впорядкованості світу поєднувалися з дещо нижчим рівнем

благополуччя. Ймовірно, студенти з більш вираженою потребою у передбачуваності та контролі гостріше переживають невизначеність навчального середовища та майбутнього професійного шляху [26; 46]. Водночас цей результат не слід тлумачити однолінійно. Він може відображати специфіку досліджуваної вибірки та вікові особливості студентської молоді, пов'язані з переживанням невизначеності й підвищеною рефлексивністю [25; 32]. За таких умов жорсткі очікування щодо впорядкованості світу в умовах молодіжної невизначеності можуть супроводжуватися зниженням суб'єктивного комфорту.

Також простежується статистично значущий позитивний зв'язок між загальним показником PGWBI та переконанням у випадковості подій ($r = 0,333$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що в цій вибірці вищий рівень благополуччя супроводжувався більшою готовністю сприймати життєві події як не повністю контрольовані. Ймовірно, на етапі студентства певна толерантність до непередбачуваності та відкритість до варіативності життєвих сценаріїв знижують фрустрацію через невизначеність [34]. Отже, адаптивне прийняття неповного контролю над подіями може виступати одним із психологічних механізмів підтримання благополуччя. Більшість виявлених кореляцій мають слабку та середню силу, що свідчить про багатофакторність психологічного благополуччя та вплив інших змінних [35].

Таким чином, психологічне благополуччя студентів формується під впливом комплексу чинників, серед яких цінності та базові переконання відіграють важливу, але не єдину роль. Отримані дані загалом узгоджуються з сучасними теоретичними уявленнями про взаємозв'язок когнітивних і ціннісних компонентів особистості, відповідно до яких спосіб інтерпретації світу та власного життєвого досвіду пов'язаний із суб'єктивним відчуттям благополуччя [24; 36; 46].

		Correlations						
		WHO5_ %	PGWBI_ %	JB_Доброзичливість світу	JB_Осмысленість світу	JB_Власна гідність	JB_Випадковість	PVQ_Гедонізм
WHO5_ %	Pearson Correlation	1	,745**	,460**	-,400**	,139	,216	,414**
	Sig. (2-tailed)		,000	,001	,004	,335	,132	,003
	N	50	50	50	50	50	50	50
PGWBI_ %	Pearson Correlation	,745**	1	,247	-,343*	-,015	,333*	,444**
	Sig. (2-tailed)	,000		,084	,015	,917	,018	,001
	N	50	50	50	50	50	50	50

Рис. 2.6 Фрагмент кореляційної матриці значущих взаємозв'язків

Отримані результати свідчать, що психологічне благополуччя студентів пов'язане як із ціннісними орієнтаціями, так і з базовими переконаннями, причому більш виражений вплив мають саме когнітивні уявлення про світ. Це дає підстави розглядати систему базових переконань як один із ключових психологічних механізмів, через які ціннісно-смилова сфера пов'язується з переживанням благополуччя [46].

Отримані результати загалом підтверджують теоретичні положення про взаємозв'язок ціннісних, когнітивних і емоційних компонентів особистості. Зокрема, встановлений зв'язок між базовими переконаннями та психологічним благополуччям узгоджується з концепцією Р. Янов-Бульман, відповідно до якої система уявлень про світ виступає основою переживання безпеки та стабільності [46]. Водночас зв'язок із цінностями підтверджує положення теорії Ш. Шварца про їх регулятивну функцію у поведінці та психологічному функціонуванні особистості [59; 60].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі було здійснено комплексне емпіричне дослідження ціннісно-сміслової сфери студентської молоді з урахуванням особливостей сучасного соціального контексту. Отримані результати дозволили виявити структуру ціннісних орієнтацій, рівень психологічного благополуччя, специфіку базових переконань і мотиваційної спрямованості, а також встановити взаємозв'язки між цими показниками.

Аналіз ціннісних орієнтацій показав, що у структурі цінностей студентів провідне місце посідають самостійність, гедонізм, універсалізм, доброзичливість і безпека. Така конфігурація відображає поєднання прагнення до автономії та самореалізації з орієнтацією на позитивне емоційне переживання життя і значущістю міжособистісної взаємодії. Водночас менш вираженими є цінності традиції та конформізму, що свідчить про тенденцію до більш індивідуалізованої та гнучкої регуляції поведінки. Це може розглядатися як ознака трансформації ціннісних орієнтирів сучасної молоді в умовах змін соціального середовища.

Результати дослідження психологічного благополуччя вказують на його неоднорідний характер. Загалом вибірка характеризується помірним рівнем позитивного функціонування, однак поряд із цим виявлено групу студентів із вираженим дистресом. Такий розподіл свідчить про різний рівень адаптаційних ресурсів та дозволяє припустити, що психоемоційний стан студентської молоді формується під впливом вікових особливостей та зовнішніх чинників, зокрема соціальної нестабільності та воєнного контексту. У цьому випадку психологічне благополуччя виступає не лише індивідуальною характеристикою, а й показником загального стану середовища, у якому функціонує особистість.

Аналіз базових переконань засвідчив відносно високий рівень доброзичливості світу та власної гідності за нижчих показників осмисленості світу. Такий профіль може свідчити про збереження позитивного ставлення до себе при одночасному переживанні невизначеності щодо передбачуваності та контрольованості навколишнього середовища. Це є характерним для сучасного студентства, яке функціонує в умовах нестабільності.

Щодо мотиваційної спрямованості встановлено переважання низьких і нижчих за середні рівнів, особливо за показником дійової спрямованості. Це може свідчити про недостатню сформованість орієнтації на практичну реалізацію цілей і потребує врахування в контексті професійного становлення майбутніх фахівців.

Кореляційний аналіз дозволив виявити статистично значущі взаємозв'язки між показниками психологічного благополуччя, ціннісними орієнтаціями та базовими переконаннями. Зокрема, встановлено позитивний зв'язок між загальними індексами благополуччя, що підтверджує узгодженість використаних методик. Виявлено, що більш високий рівень благополуччя пов'язаний із доброзичливістю світу та цінністю гедонізму, що підкреслює роль позитивного сприйняття реальності та здатності до переживання задоволення як психологічних ресурсів.

Водночас встановлено негативний зв'язок між осмисленістю світу та показниками благополуччя, що може відображати підвищену чутливість до невизначеності та потребу в контролі у частини студентів. Також виявлено позитивний зв'язок між благополуччям і прийняттям випадковості подій, що може свідчити про адаптивну роль толерантності до невизначеності.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що психологічне благополуччя студентів формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких важливу роль відіграють як ціннісні орієнтації, так і базові переконання. При цьому більш виражений вплив мають когнітивні уявлення про світ, які визначають інтерпретацію життєвого досвіду та рівень суб'єктивного комфорту. Таким чином, результати емпіричного дослідження підтверджують доцільність комплексного підходу до вивчення ціннісно-сислової сфери особистості майбутнього фахівця та створюють підґрунтя для розробки практичних рекомендацій щодо її розвитку в освітньому середовищі.

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

3.1. Психологічні умови розвитку ціннісно-смыслової сфери майбутніх фахівців

Результати проведеного емпіричного дослідження дозволили виявити низку особливостей функціонування ціннісно-смыслової сфери студентської молоді, які мають принципове значення для визначення умов її подальшого розвитку. Зокрема, встановлено поєднання високої значущості цінностей самостійності ($M = 4,46$), гедонізму ($M = 4,53$), універсалізму ($M = 4,40$) та доброзичливості ($M = 4,39$) з недостатньою вираженістю дійової спрямованості, а також наявність суперечностей між позитивним самосприйняттям (власна гідність: $M = 3,71$) і зниженою осмисленістю світу ($M = 2,41$). Окрім цього, виявлена неоднорідність показників психологічного благополуччя свідчить про різний рівень адаптаційних ресурсів у межах студентської вибірки [31].

Такі результати дають підстави стверджувати, що ціннісно-смыслова сфера студентів перебуває у стані становлення і не завжди характеризується внутрішньою узгодженістю. Відтак її розвиток потребує створення спеціальних психологічних умов, які забезпечують інтеграцію когнітивного, емоційного та мотиваційного компонентів особистості [24; 36].

Першою і базовою психологічною умовою є формування внутрішньої узгодженості між ціннісними орієнтаціями, базовими переконаннями та реальною діяльністю особистості. У ході дослідження встановлено, що студенти демонструють високі показники значущості автономії ($M = 4,46$), доброзичливості ($M = 4,39$) та орієнтації на позитивні переживання ($M = 4,53$), однак ці цінності не завжди знаходять своє відображення у поведінці, зокрема у дійовій спрямованості. Така невідповідність може свідчити про недостатню інтеграцію ціннісного та поведінкового рівнів, що ускладнює процес самореалізації та знижує ефективність досягнення життєвих цілей [24; 30; 36].

Ймовірно, у студентському віці цінності ще перебувають на етапі усвідомлення і не повністю трансформуються у конкретні життєві стратегії. Це може спричиняти внутрішню напругу, сумніви щодо правильності власного вибору та зниження відчуття суб'єктивного контролю над життям [25; 43]. У зв'язку з цим важливо створювати умови, за яких студенти мають можливість не лише декларувати власні цінності, а й реалізовувати їх у практичній діяльності [15].

Другою важливою умовою є розвиток смислової визначеності та здатності до осмислення життєвого досвіду. Отримані результати показали відносно низькі показники осмисленості світу ($M = 2,41$), що може свідчити про труднощі в інтерпретації подій, формуванні причинно-наслідкових зв'язків і побудові цілісного уявлення про майбутнє. У сучасних умовах соціальної нестабільності це є закономірним, однак водночас створює ризик формування стану невизначеності, що негативно впливає на психологічне благополуччя [32; 46]. Важливо зазначити, що саме здатність до смислової інтерпретації досвіду забезпечує внутрішню стабільність особистості [43; 51]. Коли людина може пояснити події свого життя, співвіднести їх із власними цінностями та цілями, вона відчуває більший рівень контролю і впевненості [37]. Відсутність такої здатності, навпаки, може супроводжуватися підвищеною тривожністю, невпевненістю та зниженням мотивації.

Третьою психологічною умовою є підтримка позитивних базових переконань про себе та світ. У дослідженні було встановлено, що студенти загалом демонструють достатньо високий рівень власної гідності ($M = 3,71$), що є важливим ресурсом особистісного розвитку. Водночас знижена осмисленість світу ($M = 2,41$) свідчить про певну невпевненість у його передбачуваності та контрольованості [46]. Таке поєднання створює внутрішню суперечність: з одного боку, особистість позитивно оцінює себе, а з іншого – не відчуває стабільності зовнішнього середовища. У зв'язку з цим важливо формувати більш гнучку систему переконань, яка дозволяє поєднувати прийняття невизначеності з відчуттям внутрішньої стійкості [9].

Четвертою умовою є розвиток мотиваційної спрямованості, орієнтованої на діяльність і досягнення. Результати дослідження показали низький рівень дійової спрямованості у значної частини студентів (56,0% – низький рівень, 26,0% – нижче нормативу), що може ускладнювати процес професійного становлення [38]. Це може бути пов'язано як із віковими особливостями, так і з впливом зовнішніх факторів, зокрема невизначеністю майбутнього [25; 32]. У цьому контексті важливим є формування активної життєвої позиції, яка передбачає готовність до прийняття рішень, відповідальність за їх наслідки та здатність реалізовувати поставлені цілі. Саме дійова спрямованість виступає тим механізмом, який забезпечує перехід від намірів до реальних дій [24; 36].

П'ятою умовою є забезпечення психологічної підтримки та збереження емоційних ресурсів особистості. Виявлена неоднорідність показників психологічного благополуччя – зокрема, 24,0% респондентів мають низький рівень за BOO3-5, а 22,0% демонструють виражений дистрес за PGWBI – свідчить про потребу у створенні сприятливого психологічного середовища [22; 44; 65]. Особливо це актуально в умовах воєнного стану, який підсилює емоційне навантаження та впливає на загальний психоемоційний стан молоді [32; 33].

Відповідно, розвиток ціннісно-сміслової сфери майбутніх фахівців можливий за умов комплексного впливу на різні рівні особистості. Важливим є водночас як формування системи цінностей, так і забезпечення їхньої внутрішньої узгодженості, смислової наповненості та практичної реалізації у діяльності [24; 36; 43; 59].

3.2. Практичні рекомендації для освітнього середовища закладу вищої освіти

Визначені у попередньому підрозділі психологічні умови розвитку ціннісно-сміслової сфери дозволяють сформулювати практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення освітнього середовища та підтримку особистісного становлення майбутніх фахівців. Важливо підкреслити, що запропоновані

рекомендації ґрунтуються не на загальних уявленнях про студентський розвиток, а безпосередньо впливають із результатів проведеного емпіричного дослідження. Зокрема, комфортне професійне середовище закладу вищої освіти розглядається як ключовий чинник, що забезпечує умови для психологічної безпеки, особистісного зростання та розвитку ціннісно-смислової сфери майбутніх фахівців [27]. Саме тому вони орієнтовані на ті аспекти ціннісно-смислової сфери, які виявилися найбільш значущими, суперечливими або вразливими у досліджуваній вибірці.

Передусім доцільним є впровадження в освітній процес систематичних рефлексивних практик, спрямованих на усвідомлення студентами власних цінностей, життєвих цілей і професійних орієнтацій. Необхідність цього зумовлена виявленою у дослідженні неузгодженістю між високою значущістю цінностей самостійності ($M = 4,46$) та гедонізму ($M = 4,53$) і недостатньою вираженістю дійової спрямованості: 56,0% респондентів мають низький її рівень, а ще 26,0% – рівень нижче нормативу [20]. Така суперечність свідчить про те, що значущі для студентів цінності ще не повною мірою інтегровані у практичну поведінку та не завжди переходять у реальну активність. Рефлексивні завдання дають можливість співвіднести власні переконання з повсякденними рішеннями, навчальними зусиллями та професійними намірами, тобто допомагають перевести цінності з рівня декларації на рівень особистісно осмисленої дії [43; 55].

Практична реалізація цього напрямку може включати написання коротких есе на теми професійного самовизначення, ведення щоденників самопостереження, обговорення ціннісних дилем, виконання вправ на визначення життєвих пріоритетів, а також індивідуальні чи групові консультації [29]. Важливо, щоб рефлексивні форми не мали формального характеру і не зводилися до одноразових бесід. Їхня ефективність зростає тоді, коли вони стають системною частиною освітнього процесу та дозволяють студентові бачити зв'язок між власними цінностями, переживаннями та реальною навчальною активністю [3; 25].

Другою рекомендацією є створення умов для розвитку автономії та самостійності студентів у навчанні. Такий напрям безпосередньо відповідає отриманим даним, оскільки саме цінність самостійності посідає одне з провідних місць у структурі ціннісних орієнтацій вибірки ($M = 4,46$) [59; 60]. Це означає, що для студентів є значущими незалежність думок, свобода вибору та можливість самостійно визначати спосіб дії. У зв'язку з цим освітнє середовище не повинно бути надмірно директивним, оскільки жорстко регламентовані форми навчання можуть вступати у суперечність із внутрішніми ціннісними орієнтирами студентів і послаблювати їхню мотивацію [18; 55].

Практично це означає доцільність надання студентам можливості вибору тем індивідуальних завдань, форм подання результатів, участі в проєктній діяльності, варіативності навчальних маршрутів [4]. Водночас важливо, щоб автономія не зводилася лише до зовнішньої свободи. Вона має поєднуватися з розвитком відповідальності, навичок самоорганізації та здатності приймати наслідки власного вибору [25; 55]. У такому разі автономія стає не просто бажаною цінністю, а реальним механізмом професійного та особистісного становлення.

Третьою рекомендацією є підтримка соціальної взаємодії та розвиток цінностей доброзичливості ($M = 4,39$) й універсалізму ($M = 4,40$) у формах реальної спільної діяльності. У дослідженні встановлено, що цінності доброзичливості ($M = 4,39$) та універсалізму ($M = 4,40$) належать до найбільш значущих для студентів, що свідчить про готовність молоді до співпраці, взаємопідтримки, емпатійного ставлення до інших і визнання значущості ширшого соціального блага [59; 60]. Отже, освітнє середовище має одночасно і передавати знання, і створювати умови для реалізації цих цінностей у міжособистісній взаємодії [12].

У цьому контексті доцільно розширювати використання групових форм навчання, проєктної роботи, волонтерських ініціатив, студентського наставництва, взаємонавчання, участі в соціально значущих заходах. [21]. Такі форми діяльності не лише активізують міжособистісну взаємодію, а й

дозволяють студентам пережити власну соціальну корисність. Це особливо важливо в умовах сучасної нестабільності, коли досвід взаємної підтримки стає одним із чинників психологічної стійкості [32].

Окрему увагу слід приділити розвитку навичок прийняття невизначеності та формуванню більш гнучких когнітивних стратегій. Необхідність цього напряму впливає з двох результатів. По-перше, узагальнений показник осмисленості світу у вибірці є відносно низьким ($M = 2,41$), що свідчить про труднощі у сприйнятті світу як достатньо впорядкованого, передбачуваного та логічно зрозумілого. По-друге, встановлено негативний зв'язок між осмисленістю світу і благополуччям: з BOO3-5 $r = -0,400$, а з PGWBI $r = -0,343$. Це означає, що в межах саме цієї вибірки більш жорстка потреба в передбачуваності та впорядкованості може супроводжуватися нижчим суб'єктивним комфортом. З огляду на це доцільно впроваджувати психоосвітні форми роботи, спрямовані на розвиток толерантності до невизначеності, навичок когнітивної гнучкості, емоційної саморегуляції та прийняття змін як природної частини життєвого процесу [7]. Це можуть бути тренінгові заняття, вправи на переосмислення складних життєвих ситуацій, обговорення різних варіантів реагування на невизначеність, навчання навичкам самодопомоги в ситуаціях стресу. Для сучасного студентства така робота є не додатковою, а необхідною, оскільки вона знижує внутрішню напругу та підвищує адаптаційний потенціал особистості [32; 2].

Ще одним важливим напрямом є активізація практико-орієнтованого навчання як засобу формування дійової спрямованості. У дослідженні встановлено, що за цією шкалою переважають саме проблемні показники: 56,0% студентів мають низький рівень і ще 26,0% – рівень нижче нормативу. Це дозволяє припустити, що значна частина респондентів має труднощі з переходом від намірів до реальних дій, від ціннісного прийняття певних орієнтирів – до їх послідовної реалізації. Відповідно, одним із завдань освітнього середовища має бути створення таких умов, у яких діяльність набуває для студента особистісного сенсу та конкретного практичного результату [3; 25; 28]. Саме тому доцільно

посилювати роль стажувань, практичних кейсів, моделювання професійних ситуацій, участі у прикладних проєктах, волонтерській та організаційній діяльності. Для майбутнього фахівця важливо не лише розуміти значущість певних цінностей, а й бачити, як вони втілюються у реальних формах професійної та соціальної активності [24; 36]. Практико-орієнтоване навчання у цьому сенсі виконує не лише дидактичну, а й смислотворчу функцію, оскільки допомагає студенту побачити зв'язок між власними зусиллями, цінностями та майбутньою професійною роллю.

Не менш важливою є системна психологічна підтримка студентів у межах освітнього середовища. Її актуальність підтверджується результатами дослідження психологічного благополуччя: за BOO3-5 24,0% респондентів мають низький рівень благополуччя, а за PGWBI 22,0% демонструють виражений дистрес [22; 44; 65]. Такі дані свідчать про наявність помітної групи студентів, які функціонують в умовах підвищеного емоційного напруження і потребують не лише загальних виховних заходів, а й цілеспрямованого психологічного супроводу. У цьому контексті доцільно забезпечити доступність психологічного консультування, груп підтримки, тренінгів стресостійкості, психоосвітніх занять з навичок саморегуляції та відновлення психологічних ресурсів [11]. Особливо важливо, щоб психологічна підтримка не сприймалася як допомога лише для кризових випадків. У сучасних умовах вона має розглядатися як нормальний елемент освітнього середовища, спрямований на підтримку благополуччя, профілактику дистресу та зміцнення адаптаційних можливостей студентської молоді [32].

Окремо варто враховувати, що високі показники гедонізму ($M = 4,53$) у поєднанні з позитивним зв'язком цієї цінності з благополуччям (BOO3-5: $r = 0,414$; PGWBI: $r = 0,444$) свідчать про значущість позитивних емоцій, відпочинку, психологічного комфорту та здатності до відновлення для сучасного студентства [56; 57]. Тому освітнє середовище має, з одного боку, висувати вимоги, а з іншого – передбачати простір для психологічного розвантаження, підтримки емоційного балансу, безпечної комунікації та відчуття суб'єктивного благополуччя [1].

Ігнорування цього аспекту може призводити до виснаження, навіть якщо студент формально демонструє достатню навчальну успішність.

Підсумовуючи, практичні рекомендації для закладу вищої освіти мають бути спрямовані на створення такого освітнього середовища, яке не лише формує знання та професійні вміння, а й підтримує внутрішню цілісність особистості, допомагає узгодити цінності з поведінкою, зміцнює базові переконання та сприяє психологічному благополуччю [24; 36; 43; 55; 59]. Саме за таких умов розвиток ціннісно-сміслової сфери студентів набуває не формального, а реального особистісного й професійного значення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі було визначено психологічні умови розвитку ціннісно-сислової сфери студентської молоді та розроблено практичні рекомендації щодо їх реалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Основою для цього слугували результати емпіричного дослідження, які дозволили описати особливості досліджуваних показників, а також виявити внутрішні суперечності у структурі ціннісно-сислової сфери та окреслити напрями її оптимізації.

У процесі аналізу встановлено, що ціннісні орієнтації студентів характеризуються переважанням таких цінностей, як самостійність, гедонізм, універсалізм і доброзичливість. Це свідчить про виражену орієнтацію на автономію, позитивні емоційні переживання та міжособистісну взаємодію. Водночас зазначена ціннісна структура не повною мірою узгоджується з поведінковим рівнем, що проявляється у недостатній вираженості дійової спрямованості. Така невідповідність вказує на те, що значущі для студентів цінності ще не трансформувалися у стійкі життєві стратегії та практичну активність.

Окремого значення набувають результати дослідження базових переконань. Виявлено поєднання достатньо високого рівня власної гідності та доброзичливості світу з відносно низькою осмисленістю реальності. Це свідчить про збереження позитивного самосприйняття за умов недостатньої визначеності щодо передбачуваності соціального середовища. Встановлений раніше негативний зв'язок між осмисленістю світу та показниками психологічного благополуччя дозволяє припустити, що прагнення до повної впорядкованості реальності в умовах нестабільності може супроводжуватися зниженням суб'єктивного комфорту. У цьому контексті розвиток ціннісно-сислової сфери передбачає не лише формування переконань, а й їх адаптацію до змінних умов.

Аналіз психологічного благополуччя підтверджує складність досліджуваного феномену. У вибірці виявлено як студентів із високими показниками благополуччя, так і тих, хто перебуває у стані вираженого дистресу. Така неоднорідність свідчить про різний рівень адаптаційних ресурсів і

підкреслює значущість психологічної підтримки. Водночас отримані результати дають підстави розглядати психологічне благополуччя не лише як наслідок, а і як важливу умову розвитку ціннісно-сислової сфери особистості. На основі узагальнення емпіричних даних було визначено ключові психологічні умови її розвитку: забезпечення внутрішньої узгодженості між цінностями та поведінкою, розвиток смислової визначеності, підтримка позитивних базових переконань, активізація дійової спрямованості та збереження психологічного благополуччя. Встановлено, що ізольований вплив окремих чинників є недостатнім – ефективність розвитку досягається лише за умови їх комплексної взаємодії на когнітивному, емоційному та мотиваційному рівнях.

Розроблені практичні рекомендації спрямовані на вдосконалення освітнього середовища з урахуванням виявлених особливостей студентської молоді. Вони передбачають впровадження рефлексивних практик, розвиток автономії у навчанні, підтримку соціальної взаємодії, формування толерантності до невизначеності, а також активізацію практико-орієнтованого навчання. У сукупності ці заходи створюють умови для переходу від декларативного рівня цінностей до їх реальної реалізації у діяльності.

Водночас важливо враховувати контекстуальну зумовленість отриманих результатів. Сучасні соціальні умови, зокрема нестабільність і підвищене емоційне навантаження, впливають на процес формування ціннісно-сислової сфери, що зумовлює необхідність адаптації освітніх і психологічних впливів до реальних потреб студентства.

Таким чином, результати третього розділу підтверджують, що ціннісно-сислова сфера є динамічним і багатовимірним утворенням. Її розвиток залежить як від внутрішніх характеристик особистості, так і від умов освітнього середовища. Запропоновані психологічні умови та практичні рекомендації спрямовані на формування внутрішньо узгодженої, активної та психологічно стійкої особистості майбутнього фахівця, здатного до усвідомленого вибору та ефективної реалізації власних життєвих і професійних цілей.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових підходів до вивчення ціннісно-смислової сфери особистості дозволяє розглядати її як складне інтегративне утворення, що поєднує систему ціннісних орієнтацій, смислів, базових переконань і мотиваційної спрямованості. Саме ця система забезпечує внутрішню регуляцію діяльності, визначає спрямованість поведінки та виступає основою особистісного і професійного становлення майбутнього фахівця. Узагальнення теоретичних положень показало, що ключову роль у цьому процесі відіграє не лише наявність певних цінностей, а й ступінь їх усвідомлення, узгодженості та інтеграції з іншими компонентами особистості.

Проведене емпіричне дослідження засвідчило, що ціннісно-смилова сфера студентської молоді перебуває у стані активного формування та не характеризується повною внутрішньою узгодженістю. У структурі ціннісних орієнтацій домінують самостійність, гедонізм, універсалізм, доброзичливість і безпека, що відображає орієнтацію на автономію, міжособистісну взаємодію та позитивне емоційне переживання життя. Водночас ці орієнтири не завжди трансформуються у поведінкову активність, що проявляється у недостатній вираженості дійової спрямованості. Такий розрив між ціннісним і поведінковим рівнями свідчить про незавершеність процесу інтеграції цінностей у структуру особистості.

Результати дослідження психологічного благополуччя дозволяють говорити про його неоднорідний характер. Поряд із респондентами, які демонструють достатній рівень позитивного функціонування, виявлено групу студентів із вираженим дистресом. Це вказує на різний рівень адаптаційних ресурсів та підкреслює, що психологічне благополуччя формується під впливом індивідуальних та зовнішніх факторів. У цьому контексті воно виступає не лише показником емоційного стану, а й важливою умовою розвитку ціннісно-смислової сфери в цілому.

Аналіз базових переконань дозволив виявити специфічний профіль, що поєднує позитивне ставлення до себе та світу з недостатньою смисловою

визначеністю. Такий результат свідчить про труднощі у формуванні цілісного уявлення про життєву перспективу та інтерпретацію подій. Встановлений взаємозв'язок між показниками ціннісно-сислової сфери та психологічним благополуччям підтверджує їх системний характер і взаємозалежність, а також підкреслює значущість когнітивних уявлень про світ як чинника суб'єктивного комфорту.

Узагальнення результатів емпіричного дослідження дозволило визначити ключові психологічні умови розвитку ціннісно-сислової сфери студентів. До них належать: забезпечення внутрішньої узгодженості між цінностями та поведінкою, розвиток смислової визначеності, підтримка позитивних базових переконань, активізація дійової спрямованості та збереження психологічного благополуччя. Встановлено, що ефективний розвиток цієї сфери можливий лише за умови їх взаємодії, оскільки ізольований вплив окремих чинників не забезпечує цілісного особистісного розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення освітнього середовища закладу вищої освіти. Розроблені рекомендації спрямовані на створення умов, які сприяють переходу від декларативного рівня цінностей до їх реальної реалізації у діяльності. Зокрема, обґрунтовано доцільність впровадження рефлексивних практик, розвитку автономії студентів у навчанні, підтримки соціальної взаємодії, формування толерантності до невизначеності, а також активізації практико-орієнтованого навчання. Важливо підкреслити, що ефективність зазначених рекомендацій значною мірою залежить від урахування контексту сучасного студентства. Соціальна нестабільність, підвищене емоційне навантаження та невизначеність майбутнього впливають на процес формування ціннісно-сислової сфери, що потребує гнучких і адаптивних підходів до організації освітнього процесу та психологічного супроводу.

Отримані результати загалом підтверджують висунуту гіпотезу про те, що ціннісно-сислова сфера студентів пов'язана з рівнем їх психологічного благополуччя та визначається особливостями базових переконань і мотиваційної

спрямованості. Встановлено, що ключовим механізмом цього взаємозв'язку виступає система когнітивних уявлень про світ, яка опосередковує вплив цінностей на суб'єктивне переживання благополуччя.

Загалом результати дослідження дозволяють розширити уявлення про психологічні засади становлення ціннісно-сміслової сфери особистості майбутнього фахівця та підкреслюють необхідність її цілеспрямованого розвитку в умовах освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко О. В., Чередникова А. І. Соціально-психологічні чинники створення безпечного та підтримувального освітнього середовища. *Нові інформаційні технології управління бізнесом* : збірник тез IX Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : Спілка автоматизаторів бізнесу, 2026. С. 10–11.
2. Андросович Д. Емпіричне дослідження особливостей резильєнтності у молоді. *Сучасні тенденції психологічної науки та практики у вирішенні проблеми особистісного і професійного самоздійснення особистості* : зб. наук. пр. каф. психології та соц. роботи. Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2026. Вип. 16 (I). С. 134–137.
3. Білоус Т., Павленок К. Ціннісна складова у становленні майбутнього практичного психолога. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : зб. тез доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. / упоряд. Л. М. Тягур. Київ : НАУ, 2023. С. 22–25.
4. Біляковська О. О., Біницька К. М. Студентоцентризований підхід як нова парадигма якості освітнього процесу у закладах вищої освіти. *Гуманітарний форум*. 2023. Т. 1, № 1. С. 10–15. DOI: [https://doi.org/10.60022/1\(1\)-2GF](https://doi.org/10.60022/1(1)-2GF)
5. Брех А. Гедоністичний та евдемоністичний підходи до психологічного благополуччя. *Психологічна допомога особистості у воєнний період* : матеріали VIII Всеукр. психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (м. Умань, 27 березня 2025 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань, 2025. С. 93–95.
6. Грузинова К. М. Світоглядні фактори благополуччя особистості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2022. Т. 33 (72), № 5. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2022.5/01>

7. Гура Т. В., Бринь О. І. Психоедукація у вищій освіті: основний чинник зміцнення ментального здоров'я студентів. *Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26–28 березня 2026 р.). Харків : НТУ «ХП», 2026. С. 144–146.

8. Гура Т. В., Зільберг М. Б. Професійна спрямованість як необхідна якість особистості майбутнього психолога. *Сучасна вища освіта: досягнення, виклики та перспективи розвитку в умовах невизначеності* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя – Мелітополь, 04–05 жовт. 2024 р.). Запоріжжя : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2024. С. 25–26.

9. Дзюбко Л. В., Терещенко А. О. Психологічна стійкість особистості як основа активізації самовиховання студентів медичних ВУЗів в умовах невизначеності. *Психологічні ресурси розвитку особистості в умовах невизначеності освітнього простору* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 жовт. 2024 р.) / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2024. С. 67–75.

10. Дубчак Г. М., Базарна Т. І. Аналіз ціннісних орієнтацій у вітчизняній психології. *Science in the modern world: innovations and challenges* : Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference (Toronto, Canada, 24–26.10.2024). Toronto : Perfect Publishing, 2024. P. 335–341.

11. Голота А., Кузь І. Функціональні особливості та напрямки психологічної служби в умовах сучасного університетського середовища. *Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Тернопіль, 30 квітня 2025 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2025. С. 211–213.

12. Калашникова Л. В. Просоціальна поведінка у контексті формування соціальної компетентності. *Наукові записки Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Психологія*. 2023. Вип. 1. С. 30–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-1-4>

13. Карамушка Л. М., Терещенко К. В., Креденцер О. В. Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-Being Scale

(BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-Scale)». *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 3–4 (27). С. 85–94. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8>

14. Ключова К. Сми́сл та цінності в екзистенційній психології. *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень* : зб. наук. праць / за ред. Л. С. Яковичської, С. Л. Горбенко. Київ : НАУ, 2024. С. 116–120.

15. Кононова М. Ціннісно-орієнтаційні детермінанти професійного самовизначення студентів-психологів. *Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (24 лют. 2023 р.) / за заг. ред. Л. В. Клочек, С. В. Гейко. Кропивницький : ЦДУ, 2023. С. 81–84.

16. Коробка І. М. Суб'єктивне благополуччя: теоретичні інтерпретації, чинники й ресурси підтримання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. Вип. 2. С. 85–93. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2022-2-12>

17. Коробка І. Толерантність до невизначеності як ресурс підтримання суб'єктивного благополуччя молоді : монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Талком, 2026. 158 с.

18. Красильник Ю. С., Мороз І. М. Психологічні чинники самореалізації особистості в освітньому процесі. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 10 (56). С. 1624–1638. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10\(56\)-1624-1638](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-1624-1638)

19. Купреєва О. І. Психологічні ресурси стійкості молоді в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. Вип. 3. С. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.3.5>

20. Купчик Л. Є., Крутько Т. В. Рефлексивні практики у світлі забезпечення якості викладання іноземних мов у немовних ЗВО. *Академічні візії*. 2024. Вип. 37. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14264441>

21. Матвієнко І. А. Фактори, що впливають на соціальну активність студентів: психологічний аналіз. *Актуальні проблеми психології розвитку особистості* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (12–15 травня 2023 р.). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 106–108. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-MKPF-p2023>
22. Мельник Ю. Б., Стаднік А. В. Індекс загального психологічного благополуччя : метод. посіб. (укр. версія). Харків : ХОГОКЗ, 2023. 12 с. DOI: <https://doi.org/10.26697/sri.krpochn/melnyk.stadnik.2.2023>
23. Москальов І. О., Лисенко Д. П. Застосування методів математичної статистики у психолого-педагогічних дослідженнях : навч. посіб. Київ : НУОУ, 2023. 187 с.
24. Мотков С. О. Ціннісно-сміслова сфера особистості: роль, структура та функції. *Психологічний часопис*. 2018. № 10. С. 105–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_10_9 (дата звернення: 20.04.2026).
25. Мухіна Л. М. Психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи* : зб. наук. праць III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 03.04.2025). Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2025. С. 468–471.
26. Невадовський О., Волянчук Н. Толерантне та інтолерантне ставлення особистості до ситуації невизначеності. *Проблеми психології діяльності в особливих умовах* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 23 квіт. 2025 р.). Харків : ФОП Супрун Т. О., 2025. С. 244–245.
27. Опанасенко О. В. Комфортне професійне середовище у закладі вищої освіти як чинник якості освітнього процесу. *Сталий розвиток суспільства в цифрову епоху: інновації, технології, провідництво та менеджмент в освіті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 жовт. 2025 р.). Київ : НУБіП України, 2025. С. 127–128.
28. Опушко Н. Р. Практико орієнтоване навчання як важливий компонент дуальної форми здобуття освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід,*

проблеми. 2023. Вип. 70. С. 240–252. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-70-240-252>

29. Панчук Ю. Аналіз ефективності різних методів рефлексії в контексті навчання. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали І-ої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Бодрум (Туреччина), 7 листопада 2024 р.). Київ : ВАДНД, 2024. С. 126–127.

30. Свідерська О. І., Піхович І. А. Психологічна гнучкість та життєстійкість студентської молоді. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 5 (81). С. 143–150. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-24-81-5-143-150>

31. Скрипкіна Ю. О. Психоемоційний стан та адаптаційні ресурси здобувачів освіти в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми фундаментальних та суспільно-гуманітарних наук* : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених та здобувачів освіти (20 жовт. 2025 р., м. Харків). Харків : НФаУ, 2025. С. 150–152.

32. Скрипниченко А. П., Мейська А. Є., Кулеша Н. П. Психічне здоров'я підлітків і молоді в умовах війни: виклики та шляхи підтримки. *Universum*. 2025. № 18. С. 163–169. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1699> (дата звернення: 20.04.2026).

33. Тимків Л. Психологічна підтримка студентів в освітньому процесі під час війни. *Становлення особистості в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 12–13 трав. 2022 р.) / за заг. ред. Н. Г. Пахомової, В. І. Березан. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 222–225.

34. Фалько Н. М., Остополец І. Ю., Шарапова Ю. В. Толерантність до невизначеності в контексті життєстійкості особистості. *Габітус*. 2024. Вип. 59. С. 57–60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.59.8>

35. Хоменко Є. Г. Психологічне благополуччя студентської молоді у військовий час. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 121–125. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.51.20>
36. Чечель В. А. Ціннісно-смилова сфера особистості: теоретичні підходи та концептуальні основи. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. Вип. 2 (8). С. 165–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-23>
37. Шевченко В. В., Ботвіна М. П. Ціннісно-смилова сфера як ресурс психологічної витривалості у стресових ситуаціях у сучасної молоді. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2026. № 1. С. 326–331. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2026-1-43>
38. Янішен І. В., Кричка Н. В. Психологія мотивації та готовності студентів до професійної діяльності в інноваційному середовищі. *Освіта медичних фахівців: реалії та виклики сьогодення* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 27 квіт. 2023 р.) / за ред. С. Лозинської. Львів : КЗВО ЛОР «ЛІМА імені Андрея Крупинського», 2023. С. 144–146.
39. Arden, A., Benita, M., Ohana, H., Chen, Y., & Benish-Weisman, M. (2026). Bridging the gap between students' values and classroom behaviour: The moderating role of self-determined motivation. *Educational Psychology*, 46(4), 598–619. <https://doi.org/10.1080/01443410.2026.2622347>
40. Cieciuch, J., & Schwartz, S. H. (2012). The number of distinct basic values and their structure assessed by PVQ-40. *Journal of Personality Assessment*, 94(3), 321–328. <https://doi.org/10.1080/00223891.2011.649738>
41. Costin, V., & Vignoles, V. L. (2020). Meaning is about mattering. *Journal of Personality and Social Psychology*, 118(4), 864–884. <https://doi.org/10.1037/pspp0000225>
42. Fischer, R., & Karl, J. (2025). Measurement invariance of human values across time and countries. *European Journal of Social Psychology*, 55, 1171–1196. <https://doi.org/10.1002/ejsp.70009>
43. Frankl, V. E. (2006). *Man's search for meaning*. Beacon Press.

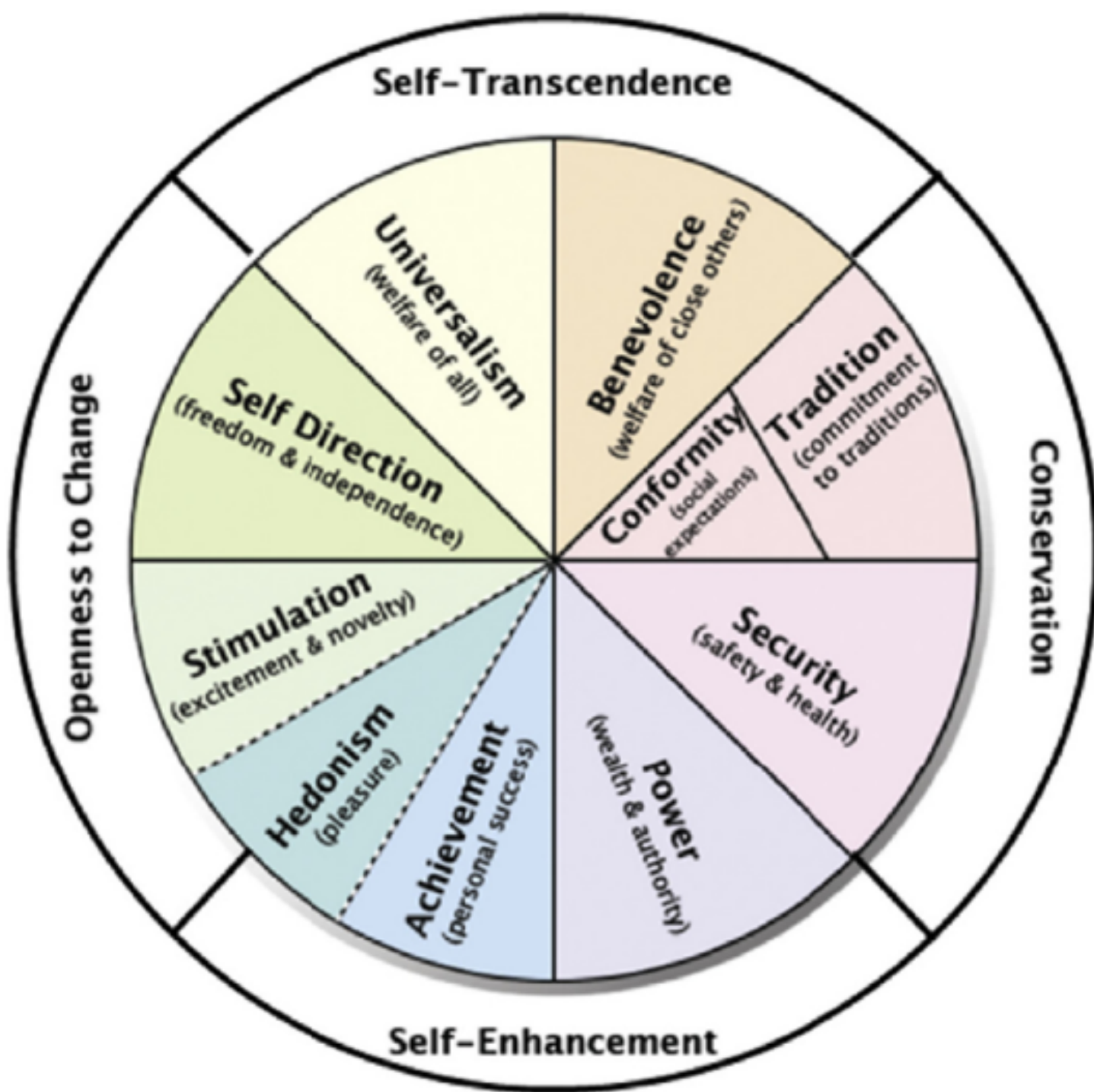
44. Grossi, E., & Compare, A. (2014). Psychological General Well-Being Index (PGWBI). In A. C. Michalos (Ed.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (pp. 5541–5546). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_2309
45. Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., Aknin, L. B., De Neve, J.-E., & Wang, S. (Eds.). (2023). *World Happiness Report 2023* (11th ed.). Sustainable Development Solutions Network.
46. Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. Free Press.
47. Joshanloo, M. (2025). A person-centered exploration of happiness conceptions and their relation to hedonic and eudaimonic well-being. *Journal of Happiness Studies*, 26, 118. <https://doi.org/10.1007/s10902-025-00953-w>
48. Kansky, J., & Diener, E. (2021). Science of well-being: Notable advances. In A. Kostić & D. Chadee (Eds.), *Positive psychology: An international perspective* (pp. 43–68). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119771418.ch4>
49. Lechner, C. M., Beierlein, C., Davidov, E., & Schwartz, S. H. (2024). Measuring the four higher-order values in Schwartz's theory: Validation of a 17-item inventory. *Journal of Personality Assessment*, 106(5), 651–664. <https://doi.org/10.1080/00223891.2024.2311193>
50. Martela, F., Joshanloo, M., & Krys, K. (2025). Autonomy is associated with well-being across the world. *Social Indicators Research*, 181(1), 1–19. <https://doi.org/10.1007/s11205-025-03762-z>
51. Martela, F., & Steger, M. F. (2016). The three meanings of meaning in life. *The Journal of Positive Psychology*, 11(5), 531–545. <https://doi.org/10.1080/17439760.2015.1137623>
52. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
53. Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.
54. Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.

55. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
56. Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>
57. Ryff, C. D., & Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological Inquiry*, 9(1), 1–28. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0901_1
58. Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Values and client behavior in career counseling. *European Journal of Personality*, 14(3), 237–254. <https://doi.org/10.1007/BF03173222>
59. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1–65). Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
60. Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
61. Schwartz, S. H. (2017). The refined theory of basic values. In S. Roccas & L. Sagiv (Eds.), *Values and behavior: Taking a cross-cultural perspective* (pp. 51–72). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56352-7_3
62. Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov E, Fischer R, Beierlein C, Ramos A, Verkasalo M, Lönnqvist JE, Demirutku K, Dirilen-Gumus O, Konty M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663–688. <https://doi.org/10.1037/a0029393>
63. Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80–93. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.1.80>

64. Vecchione, M., Alessandri, G., Barbaranelli, C., & Caprara, G. V. (2011). Higher-order factors of the Big Five and basic values. *Journal of Personality*, 79(4), 897–924. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2011.00708.x>
65. World Health Organization. (2024). *The World Health Organization-Five Well-Being Index (WHO-5)*. World Health Organization.

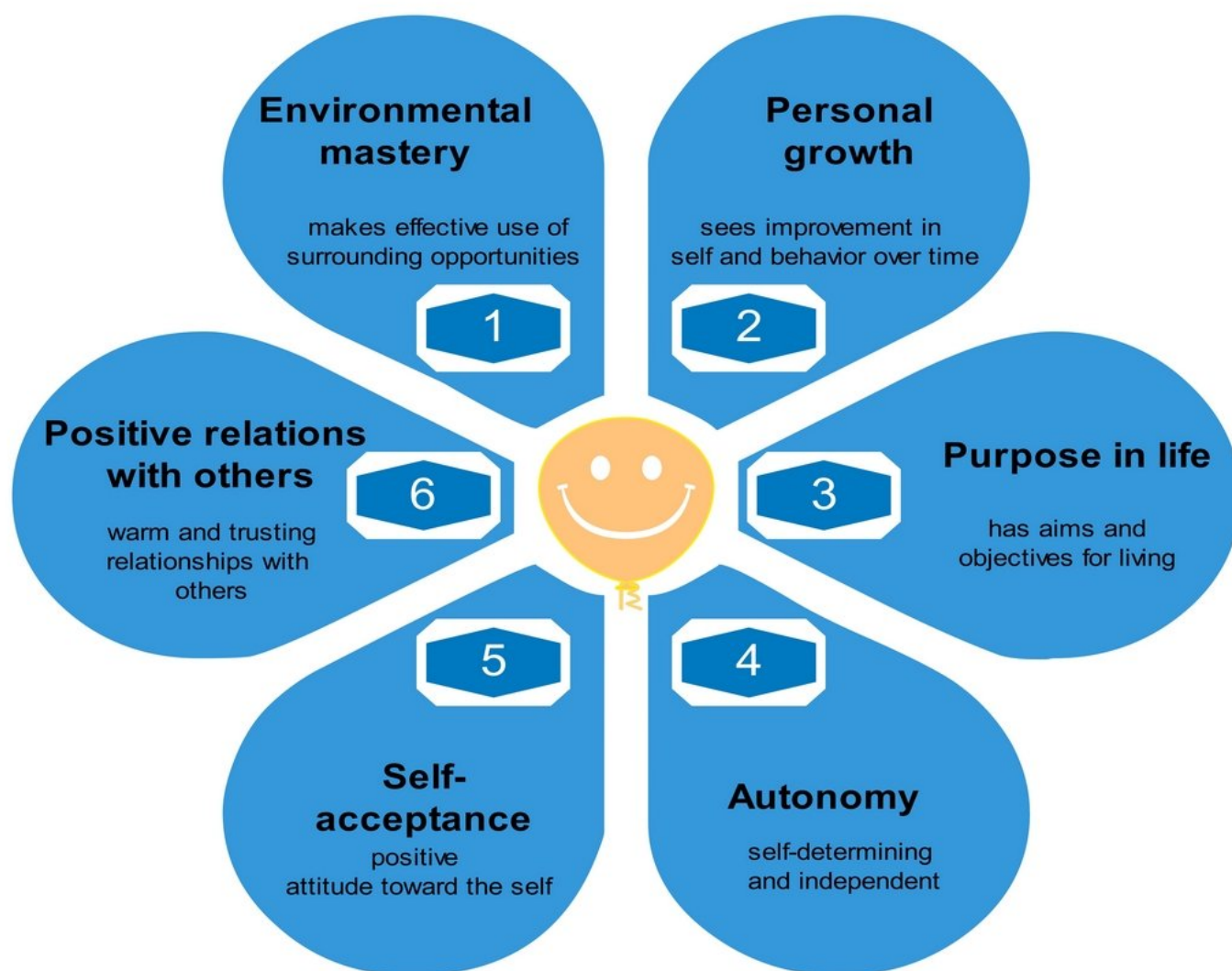
ДОДАТКИ

Додаток А. Циркулярна модель цінностей Ш. Шварца

Ryff, 1989

Psychological well-being

Додаток В. Повна кореляційна матриця за результатами аналізу в SPSS

		Correlations											
		WHO5_%	PGWBI_%	JB_Доброчливість світу	JB_Осмиленість світу	JB_Власна гідність	JB_Випадковість	PVQ_Гедонізм	PVQ_Самостійність	PVQ_Безпека	SM_CC_еквівалент_60	SM_BD_еквівалент_60	SM_C3_еквівалент_60
WHO5_%	Pearson Correlation	1	,745**	,460**	-,400**	,139	,216	,414**	,172	-,131	,013	,021	-,038
	Sig. (2-tailed)		,000	,001	,004	,335	,132	,003	,232	,366	,929	,886	,792
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
PGWBI_%	Pearson Correlation	,745**	1	,247	-,343*	-,015	,333*	,444**	,276	,027	,103	,068	-,192
	Sig. (2-tailed)	,000		,084	,015	,917	,018	,001	,052	,851	,475	,639	,182
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
JB_Доброчливість світу	Pearson Correlation	,460**	,247	1	-,362**	,331*	-,084	,061	,035	,089	,020	,098	-,135
	Sig. (2-tailed)	,001	,084		,010	,019	,563	,676	,809	,538	,892	,500	,352
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
JB_Осмиленість світу	Pearson Correlation	-,400**	-,343*	-,362**	1	-,371**	-,534**	-,081	-,168	-,230	-,031	,015	,017
	Sig. (2-tailed)	,004	,015	,010		,008	,000	,577	,244	,108	,831	,920	,907
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
JB_Власна гідність	Pearson Correlation	,139	-,015	,331*	-,371**	1	,082	-,222	-,086	,026	-,032	-,050	,093
	Sig. (2-tailed)	,335	,917	,019	,008		,569	,121	,550	,858	,826	,730	,522
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
JB_Випадковість	Pearson Correlation	,216	,333*	-,084	-,534**	,082	1	,240	,288*	,157	,074	-,014	-,065
	Sig. (2-tailed)	,132	,018	,563	,000	,569		,094	,043	,277	,610	,925	,655
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
PVQ_Гедонізм	Pearson Correlation	,414**	,444**	,061	-,081	-,222	,240	1	,428**	,063	,108	-,065	-,042
	Sig. (2-tailed)	,003	,001	,676	,577	,121	,094		,002	,666	,456	,653	,772
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
PVQ_Самостійність	Pearson Correlation	,172	,276	,035	-,168	-,086	,288*	,428**	1	,103	,014	-,017	,005
	Sig. (2-tailed)	,232	,052	,809	,244	,550	,043	,002		,475	,924	,906	,974
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
PVQ_Безпека	Pearson Correlation	-,131	,027	,089	-,230	,026	,157	,063	,103	1	,110	,147	-,290*
	Sig. (2-tailed)	,366	,851	,538	,108	,858	,277	,666	,475		,446	,310	,041
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
SM_CC_еквівалент_60	Pearson Correlation	,013	,103	,020	-,031	-,032	,074	,108	,014	,110	1	-,606**	-,390**
	Sig. (2-tailed)	,929	,475	,892	,831	,826	,610	,456	,924	,446		,000	,005
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
SM_BD_еквівалент_60	Pearson Correlation	,021	,068	,098	,015	-,050	-,014	-,065	-,017	,147	-,606**	1	-,496**
	Sig. (2-tailed)	,886	,639	,500	,920	,730	,925	,653	,906	,310	,000		,000
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
SM_C3_еквівалент_60	Pearson Correlation	-,038	-,192	-,135	,017	,093	-,065	-,042	,005	-,290*	-,390**	-,496**	1
	Sig. (2-tailed)	,792	,182	,352	,907	,522	,655	,772	,974	,041	,005	,000	
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Додаток Г. Сертифікат про публікацію статті

СЕРТИФІКАТ

ПРО ПУБЛІКАЦІЮ СТАТТІ

JC 26/32/7

АВТОР

БОРИСОВА АННА ВОЛОДИМИРІВНА

НАЗВА СТАТТІЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**ВИПУСК ЖУРНАЛА**

№ 32 / ТРАВЕНЬ 2026

Стаття індексується в Google Scholar

ДИРЕКТОР МОЛОДІЖНОЇ НАУКОВОЇ ЛІГИ
ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

ІГОР КОРЕНЮК

UNIVERSUM

№ 32 / 2026

РОЗДІЛ 13.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

Борісова Анна Володимирівна

студентка 4 курсу спеціальності «Психологія»

Національний університет «Острозька академія», Україна

Науковий керівник: Кулеша Наталія Петрівна

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології

Національний університет «Острозька академія», Україна

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено теоретичний аналіз ціннісно-смыслової сфери особистості майбутнього фахівця як інтегративного психологічного утворення. Розглянуто концептуальні підходи до розуміння її структури та функцій у вітчизняній і зарубіжній психології. Проаналізовано теорію базових цінностей Ш. Шварца та її значення для розуміння мотиваційної організації особистості. Розкрито роль смислової регуляції діяльності та мотиваційної спрямованості як структурних компонентів ціннісно-смыслової сфери. Обґрунтовано значення психологічного благополуччя та базових переконань як індикаторів реалізації ціннісно-смыслової сфери особистості в освітньому середовищі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ціннісно-смыслова сфера, цінності, смислова регуляція, мотиваційна спрямованість, психологічне благополуччя, базові переконання, студентська молодь, майбутній фахівець.

Вступ. Сучасні соціальні та освітні трансформації, зростання вимог до професійної мобільності та особистісної зрілості фахівців актуалізують проблему формування ціннісно-смыслової сфери особистості. Система цінностей і життєвих смислів виступає внутрішнім регулятором поведінки, визначає спрямованість діяльності, особливості професійного вибору та рівень психологічного благополуччя.

Особливої значущості ця проблема набуває у студентському віці – сенситивному періоді професійного становлення та формування світоглядних орієнтацій. У цей період відбувається активне осмислення життєвих цілей, ціннісних пріоритетів і власного місця в соціальному середовищі. Невизначеність майбутнього, підвищені навчальні та соціальні навантаження, а також умови тривалої соціальної нестабільності зумовлюють зростання ролі

РОЗДІЛ 13.**ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ**

внутрішніх психологічних ресурсів, серед яких особливе місце посідає ціннісно-смилова сфера [2; 3; 9].

Наукова новизна статті полягає у системному узагальненні теоретичних підходів до розуміння ціннісно-смилової сфери особистості майбутнього фахівця та визначенні ролі психологічного благополуччя і базових переконань як її інтегративних компонентів.

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретичного аналізу ціннісно-смилової сфери особистості майбутнього фахівця, визначенні її структурних компонентів та розкритті їх ролі у психологічному благополуччі й професійному становленні студентської молоді.

Завдання дослідження: 1) розкрити сутність і структуру ціннісно-смилової сфери особистості; 2) проаналізувати роль смислової регуляції та мотиваційної спрямованості як її структурних компонентів; 3) обґрунтувати значення психологічного благополуччя та базових переконань у реалізації ціннісно-смилової сфери майбутніх фахівців.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано теоретичні методи: аналіз, узагальнення та систематизація вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із досліджуваної проблематики; порівняльний аналіз концептуальних підходів до розуміння структури та функцій ціннісно-смилової сфери особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ціннісно-смилова сфера як психологічний феномен.

Ціннісно-смилова сфера особистості визначається як системне інтегративне утворення, що охоплює сукупність цінностей, життєвих смислів, установок і переконань, які забезпечують цілісність особистості та визначають напрям її життєдіяльності. В. А. Чечель підкреслює, що ця сфера є складною багаторівневою системою, яка включає когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти й виконує функцію внутрішньої регуляції життєдіяльності [3]. Когнітивний компонент відображає усвідомлення та осмислення цінностей і орієнтирів; емоційний – переживання їхньої значущості; мотиваційний – реалізацію цих орієнтирів у конкретній діяльності.

Центральне місце у структурі ціннісно-смилової сфери посідають цінності. М. Рокич розглядав їх як стабільні переконання про перевагу певних кінцевих станів існування або способів поведінки [8]. Учений виокремлював термінальні цінності (цілі життя) та інструментальні (способи дії), що дозволило розглядати ціннісну систему як ієрархічну структуру.

Провідне місце у сучасній психології цінностей посідає теорія базових цінностей Ш. Шварца. Цінності розглядаються як трансситуативні мотиваційні цілі, що слугують керівними принципами життя [10]. У первинній версії теорії

виокремлено десять базових типів: самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада, безпека, конформність, традиція, доброзичливість та універсалізм. Подальший розвиток концепції привів до формування циркулярної моделі та чотирьох вищих вимірів: відкритість до змін, збереження, самоствердження та самотрансцендентність [11]. Ці виміри відображають фундаментальні протилежності у мотиваційній організації особистості – автономію та стабільність, орієнтацію на власні інтереси та на благо інших.

Кожен із десяти типів цінностей характеризується власною мотиваційною метою. Самостійність і стимуляція відображають прагнення до автономії та новизни; гедонізм – орієнтацію на задоволення і насолоду; досягнення і влада – на успіх і соціальний статус. Безпека, конформність і традиція забезпечують стабільність та передбачуваність соціального середовища. Доброзичливість і універсалізм відображають орієнтацію на добробут близьких і суспільства загалом. Взаємодія між цими типами визначає індивідуальний ціннісний профіль особистості та її поведінкові пріоритети [10; 11].

Смислова регуляція діяльності та мотиваційна спрямованість.

Поряд із цінностями важливою складовою ціннісно-смислової сфери є життєві смисли. В. Франкл розглядав пошук смислу як базову екзистенційну потребу людини та головний мотиваційний чинник поведінки [4]. На його думку, навіть у кризових обставинах збереження відчуття смислу виступає джерелом внутрішньої стійкості. А. Маслоу пов'язував смисл із процесом самоактуалізації та реалізацією внутрішнього потенціалу [6]. К. Роджерс наголошував, що відчуття осмисленості виникає в умовах автентичності та внутрішньої узгодженості [7].

Смислова регуляція розглядається як внутрішній механізм, що забезпечує усвідомлення цілей діяльності та її особистісної значущості. Мотиваційна спрямованість особистості відображає систему домінуючих мотивів, які визначають напрям діяльності та характер міжособистісної взаємодії. Вона формується на основі цінностей і смислів та проявляється у виборі професійної діяльності та стилі поведінки. Узгодженість між обраним фахом, внутрішніми переконаннями та особистісними смислами сприяє зростанню академічної мотивації та активній залученості студента у навчальний процес [1; 2].

Особливої актуальності смислова регуляція набуває в умовах соціальних потрясінь. В. Франкл, спираючись на власний досвід виживання в екстремальних умовах, показав, що збереження смислу є ключовою психологічною умовою подолання кризи [4]. Сучасні дослідження підтверджують: студенти, які мають усвідомлену мотиваційну спрямованість і ціннісно обґрунтовані цілі, демонструють вищу стресостійкість та кращу академічну адаптацію навіть в умовах тривалої невизначеності [1; 2]. Відтак

РОЗДІЛ 13.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

смилова регуляція виступає не лише механізмом особистісного розвитку, а й ресурсом психологічного захисту в складних життєвих обставинах.

Психологічне благополуччя та базові переконання як компоненти ціннісно-смилової сфери.

Психологічне благополуччя розглядається як багатовимірний показник позитивного психологічного функціонування особистості. Модель К. Ріфф визначає його як утворення, що включає шість компонентів: самоприйняття, позитивні взаємини з іншими, автономію, екологічну майстерність, наявність життєвих цілей та особистісне зростання [9]. Саме наявність життєвих цілей відображає смыслову організацію досвіду та пов'язана з усвідомленим спрямуванням особистісного розвитку.

Дослідження в межах євдемоністичної традиції свідчать: наявність життєвих цілей і внутрішня узгодженість особистісних орієнтирів пов'язані з вищим рівнем психологічного благополуччя [9]. Натомість невідповідність між цінностями особистості та умовами її діяльності може супроводжуватися внутрішнім конфліктом і зниженням суб'єктивного благополуччя. Актуальність цього питання в сучасному українському контексті підсилюється умовами воєнного стану, що зумовлюють особливості психологічного стану студентської молоді.

Важливим когнітивним підґрунтям реалізації ціннісно-смилової сфери виступають базові переконання. Концепція Р. Янов-Бульман описує три ключові блоки таких переконань: щодо доброзичливості світу, його осмисленості та власної гідності [5]. Ця система глибинних припущень створює когнітивну основу психологічної безпеки та опосередковує взаємозв'язок між системою цінностей і реальною поведінкою. У студентському віці базові переконання набувають особливої ваги, оскільки формування уявлень про власну компетентність і можливість впливати на події є важливою передумовою становлення ціннісно-смилової структури майбутнього фахівця.

Р. Янов-Бульман також зазначає, що травматичний досвід може суттєво порушити систему базових переконань – руйнуючи впевненість у доброзичливості світу та власній гідності [5]. Водночас процес відновлення цих переконань після кризи є важливим чинником посттравматичного зростання. В умовах воєнного стану, коли значна частина української студентської молоді зіткнулася з вимушеним переміщенням, втратами та хронічним стресом, трансформація базових переконань стає особливо значущим предметом психологічного дослідження. Підтримка адаптивних переконань щодо власної спроможності та осмисленості подій виступає важливим ресурсом збереження психологічного благополуччя майбутніх фахівців.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз дозволяє розглядати

ціннісно-смыслову сферу особистості як цілісне багатокomпонентне утворення, що інтегрує систему цінностей, життєвих смислів, мотиваційної спрямованості та базових переконань і виконує регулятивну функцію в життєдіяльності людини. Цінності задають стратегічні орієнтири розвитку, смисли надають їм індивідуальної значущості, мотиваційна спрямованість забезпечує перехід від орієнтирів до реальної поведінки, а базові переконання утворюють когнітивний фундамент цієї системи.

Психологічне благополуччя виступає інтегральним показником реалізації ціннісно-смыслові сфери: воно відображає ступінь внутрішньої узгодженості особистості та її здатність реалізовувати власні цінності й цілі у навчальній та професійній діяльності. Особливої актуальності це набуває у студентському віці, коли відбувається активне професійне самовизначення та формування особистісної ідентичності в умовах соціальної нестабільності. Отримані результати можуть бути використані як теоретична основа для подальших емпіричних досліджень та розробки програм психологічного супроводу студентської молоді.

Перспективи подальших досліджень полягають у емпіричному вивченні взаємозв'язку між компонентами ціннісно-смыслові сфери та психологічним благополуччям студентської молоді, зокрема в умовах сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел:

- [1] Білоус Т., Павленок К. Ціннісна складова у становленні майбутнього практичного психолога. Актуальні проблеми вищої професійної освіти : зб. тез доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. / упоряд. Л. М. Тягур. Київ : НАУ, 2023. С. 22–25.
- [2] Мотков С. О. Ціннісно-смыслові сфера особистості: роль, структура та функції. Психологічний часопис. 2018. № 10. С. 105–128.
- [3] Чечель В. А. Ціннісно-смыслові сфера особистості: теоретичні підходи та концептуальні основи. Наукові записки. Серія: Психологія. 2025. Вип. 2(8). С. 165–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-23>.
- [4] Frankl V. E. *Man's search for meaning*. Boston : Beacon Press, 2006. 160 p.
- [5] Janoff-Bulman R. *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York : Free Press, 1992. 256 p.
- [6] Maslow A. H. A theory of human motivation. *Psychological Review*. 1943. Vol. 50, No. 4. P. 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346/>.
- [7] Rogers C. R. *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Boston : Houghton Mifflin, 1961. 420 p.
- [8] Rokeach M. *The nature of human values*. New York : Free Press, 1973. 460 p.
- [9] Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. Vol. 57, No. 6. P. 1069–1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>.
- [10] Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*. New York : Academic Press, 1992. Vol. 25. P. 1–65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6).
- [11] Schwartz S. H. An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012. Vol. 2, No. 1. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>.